R. Simon

(1)

כא: במה מדליקין פרק שני שבת

ואין יכול להדליק בשבת וי"ל דא"כ לא הוה צריך ליה למימר בין בחול בין בשבת כיון דחד טעמא הוא אלא ה"ל למימר *אין מדליקין סתם מדקאמר בין בחול בין בשבת ש"מ שעוד יש טעם אחר בשבת שלא להדליק לבד מטעם חול והייטו שמא יפה וא"כ סבר דמותר להשתמש לאורה ומיהו רב דקאמר מדליקין בין בחול בין בשבת לא הוה מלי למימר מדליק סתם דה"א דוקא בחול אבל בשבת אין מדליקין שמא יפה דבשתמא לא הייתי אומר שפוס אדם יתמיר לאסור להשתמש לאורה וכן הלכתא דגר חטכה אסור להשתמש לאורה כרב וכו' יותנן ואביי כמי קיבלה ורב יוסף כמי משמע לקמן דס"ל הכי וכבתה אין זקוק לה דטולהו סבירא להו רבי ורב הוגא יחיד הוא ולית הלכתא כוותיה:

דאי לא אדליק מדליק. אבל מכאן ואילך עבר הזמן אומר הר"י פורת דיש ליזהר ולהדליק בלילה מיד אלא יאחר יותר מדאי ומ"מ אם איחר ידליק מספק דהא מסני שיעויי אחריינא ולר"י נראה דעתה אין לחוש מתי ידליק דאמו אין לו היכרא אלא לבני הבית שהרי מדליקין מבפנים:

והמהדרין מן המהדרין. נראה לר"י ור"ש דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אחר אים וביתו שכן יש יותר היזור דאיכא היכרא כשמוסיף והולך לו מחסר. שהוא כנגד ימים הנכנסים לו היולאים אבל אם עושה גר לכל אחד אפי' יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית:

ומצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ. ומיירי דליכא אחר אלא בית עומד סמוך לרה"ר אבל אם יש אחר לפני הבית מצוה להניח על פתח אחר דאמר לקמן *אחר שיש לה ב' פתחים לריכה ב' גרות ואמרי' ממי גר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם ממטע לשני בתים ואם היו מניחים על פתחי בתיהם היה זה מימין וזה משמאל אבל לי מניחים על פתח אחר אחר שפיר:

ובשעת הסכנה. נראה לר"י דהייטו מכי אתו תברי לבבל כדאמר בפ' בירה (לקמן דף מה: ושם) מהו לעלות ברגל דתנוכתא מקמי תברי בשבתא וא"ת דעל הצלתן ממי ליקחו אותו דאמר ביניתין (דף יח:) רבה בר בר חנה חלש אתא תברא שקל שרגא מקמייהו וי"ל דאין רגילות כ"כ לחפש בבתים*:

שהיה מונח בחותמו של כ"ג. אם כבר נזרו על הנכרים להיות מוציא *(נדה פ": דף לד:) י"ל שהיה מונח בחותם בקרקע שלא *הסיטו הכלי:

גר

אין זקוק לה ומותר להשתמש לאורה א"ר זירא אמר רב מתנה ואמרי לה א"ר זירא אמר רב *פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת א"ר ירמיה מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' ירמיה ולא קיבלה כי אתא רבין אמרוה רבנן קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה אמר אי זבאי גמירתיה לשמעתיה מעיקרא והא גמרה נפקא מינה לגירסא דינקותא וכבתה אין זקוק לה דתנינהו ר"מצותה *משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק וא"נ לשיעורה: L עד שתכלה רגל מן השוק ועד כמה אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן עד דכליא ריגלא דתרמודאי: **ת"ר** ר"מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פותח והולך וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל *דמעלין בקדש ואין מורידין אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחר עשה כדברי ב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין **ת"ר** *נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה דר בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר ובשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודיו אמר רבא *צריך נר אחרת [לו] להשתמש לאורה ואי איכא מדורה לא צריך ואי אדם חשוב הוא אע"ג דאיכא מדורה צריך נר אחרת L מאי חנוכה דתנו רבנן 'בכ"ה בכסליו יומי דתנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון שבשנכנסו יוונים להיכל טמאו *כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מתח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה *) תנן התם גץ היוצא מתחת הפטיש ויצא והזיק חייב *גמל שטעון פשתן והוא עובר ברשות הרבים ונכנסה פשתנו לתוך החנות ודלקה בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב להניח חנוני את נרו מבחוץ חנוני חייב רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור *אמר רבינא *(משום דרבה) זאת אומרת *נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרה דאי ס"ד למעלה מעשרה לימא ליה היה לך להניח למעלה מגמל ורוכבו ודילמא אי מיטרחא ליה טובא אתי לאימנועי ממצוה: *אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי חנחום

*) כ"ק סב: כ"ב מו:

אין זקוק לה. הלכך בחול שרי: ואסור להשתמש לאורה. שיהא מיכר שהוא נר מצוה וליכא למימר להטייה: ולא קבלה. אלא חשבו לסמוך על דבריו: אי זבאי. אילו הייתי זוכה ללומדה הייתי גורסה כששמעתיה ראשון: גירסא דינקותא. מתקייס יותר משל זקנה: לשיעורה. שיהא בה שמן כשיעור הזה ומיהו אם כבתה אין זקוק לה: דגלא דתרמודאי. שם אומה מלקטי עצים דקיס ומתעכבין בשוק עד שהולכים בני השוק לבתיהם משחשכה ומבעיריס בבתיהם אור וכשלריכין לעצים יולאים וקונין מהן: גר איש וביתו. גר אחד בכל לילה ואיש וכל בני ביתו סגי להו בגר אחד: והמהדרין. אחר המצות עושין גר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית: כנגד ימים הנכנסים. העתידים לבא: ימים היוצאין. שילאו כבר וזה שהוא עומד בו נמנה עם היולאין: פרי החג. מתמעטים והולכים בקרבנות דפרשם פנחס*: מעלין בקדש ואין מורידין. מקבא יולפין לה בתמנות בפרק שתי הלחם (דף לט.): מבחוץ. משום פרסומי ניסא. ולא ברה"ר אלא בחלון שבתוכו היו פתוחין לחלר: ואם היה דר בעלייה. שאין לו מקום בחלר להניחה שם: מניחה. מבפנים כנגד חלון הסמוך לרה"ר: הסכנה. שהיה להם לפרסיים חוק ביום לידם שלא יבעירו גר אלא בבית ע"ז שלהם כדאמרינן בגיטין (פ"ב דף יז.): גר אחרת. לעצות היכר לדבר: ואי איכא מדורה. אם לא צריך גר אחרת לפי שמשתמש לאור המדורה ויש היכרא שהגר של מצוה היא: ואי אדם חשוב הוא. שאינו רגיל להשתמש לאור המדורה: צריך גר אחרת. דלפי לא לא הוי היכר: מאי חנוכה. על איזה יום קבעוה: בחותמו*. דהלנע ומתוס בטבעתו והכירו שלא נגעו בו: ה"ג ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. לא שאסורין במלאכה שלא נקבעו אלא לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה: גץ. גילוץ איסטיגליל"ש: פטיש. קורנס גדול של נפחים: בעל גמל חייב. שלא היה לו להגדיל בתחילתו שתכנס לתוכו: בגר חנוכה פטור. חנוני שבכרמות פירקוס מצוה המיחה שם: זאת אומרת. הא דקתני גר חנוכה פטור:

פסולה

עין משפט נר מצוה

יבינו חננאל

ר"ב פתילות ושמנים אין חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהם בחנוכה בחול בין בשבת ס קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. מיתיבי מצותה תשקע החמה ועד שתכלה רגל מן השוק לאו דאי כבתה הדר מדליק לה ושנינן אי לא אדליק נר חנוכה עדיין לא הדר כבר עבר זמנה ד מדליק עד דכליא ריגלא דתרמודאי אי נמי נורא דשמן דגר בה כמה הוא כדי אדלק משקיעת החמה עד שתכלה רגלא דתרמודאי: ת"ר מצות נר איש וביתו הדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחד והולך. פי' המהדרין מצות כדאמרינן ע"ב להדור מצוה שלש בשבת. ת"ר ומצוה מצוה להניחה פתח ביתו מבחוץ היה דר בעלייה ה בחלון הסמוך ר ובשעת הסכנה מניחו על השולחן ורי אמר רבא וצריך נר (אחר) [אחר] לתשמישו [ואי איכא מדורה לא צריך] ואי אדם חשוב הוא אף על גב דאיכא מדורה צריך נר (אחר) [אחר] לתשמישו ואסיק

מסורת השי"ס

מוסף רש"י

גץ. אנגליי"ל, הוילאה מן הגחל כשהפטיש מכה עליו (כ"ב כו.).

את הבירה. בית גדול (ב"ק כב.).

בגר חנוכה פטור. שאלוה להיאמה בגר"ל לפרסומי ניסא (שם).

[מס' סופרים פ"ל הלכה ד ועי' תוספות זבחים מו. ד"ה מגין ותוספות מנחות כ. ד"ה נפסל]

לעזי רש"י

אישטינגיל"א. ניצוץ.

[ברכות מח. יומא יב: עב. מגילה פ: לא: סוכות יב: מנחות לט. לט.]

[מס' סופרים פ"ל הלכה כ]

הגהות הגר"א

[לו] בגרא (להשתמש לאורה) תלמ"ז: [כ] שם (ולא להתענות בהון) תלמ"ז:

[ב"ק כב. סב]

[ע"ל משמיה דרבא]

[ב"ק סב:]

[מס' סופרים פ"ל הלכה ד ועי' תוספות זבחים מו. ד"ה מגין ותוספות מנחות כ. ד"ה נפסל]

[ע"ב]

[ע"ב]

[ע"ב

עין משפט
נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הלכ' יט:

לא ג מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה יד:

[גילליון הש"ס פקודי ליה]

לב ד ה מיי' פ"ד מהל' מעשה הל' ע סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעה סעיף ח:

וכי לאורה הוא צריך והלא כל אדם מ' אמה כו'. תימה אמאי נקט מ' אמה לעולם כל העולם כולו לאורו של מקום הולכין וי"מ וכי אהרן כשהיה נכנס לפנים לאורה היה צריך והלא מ' אמה היה מאיר להם עמוד ענן בכל המקומות כדאמרינן בברייתא דמלאכת המשכן היה מסתכל בטפיח *(ורואה בו) ויודע מה בתוכו בחביה ויודע מה בתוכה וכן משמע בת"כ דאהכניס קלי דגרס התם וכי צריכים לנר והלא כל אדם מ' אמה לא הוצרכו לנר שנא' כי ענן ה' על המשכן וגו' ומיהו בשלהי כל קרבנות (מנחות ל' פו: ופס) משמע דאשכינה קלי דמייתי לה גבי הא דא"ר אליעזר לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך וקאמר שמי התם לפרוכת העדות עדות היא לכל בני עולם שהשכינה שורה בישראל וא"ת לאורה אני צריך והלא כל אדם מרבעים אמה: **ובה** היה מסיים * פירש בקונטרס וכה היה מסיים ההטבה שהאחר היה מטיב שתרתי וזה היה מטיב בין הערבים ולחוח היסנה בידו לו מניחה בכלי עד שעוקן לתוך מערבית שמן ופתילה ומדליקה ומדליק האחר ממנה וקשה לריב"ח שאם (ג) אפשר להדליק מן היסנה א"כ גם האחר ידליק ממנה ומאי פריך לרב כיון דהוצרכ הפתילה היסנה מן הכר הו ליכא לא משום בזיון מצוה ולא משום אכחושי מצוה אלא ולאי א"ל לעשות כן וכשבא להטיב היה מטיב כל מה שבכר והפתילה היתה כבה מאליה אלא בעוד שהפתילה יש בה בכר מערבי דולקת היה מדליק ממנה האחר והיה מטיבה ושוקן בה שמן ופתילה חדשה ומדליקה מן האחר וכה היה מסיים היינו ההלכה*: **והא** הכא כיון דקביעי גרות כו' • כמ"ד בפרק ב' מדות (מנחות ל' פח:) דגר של פרקים היה דמשמע התם דמחובר הוה והיה של פרקים כדי שיוכל להטיבו יפה ואיכא מ"ד התם דלא הוה קבוע אלא היה מסלקו לגמרי בשעת הטבה ואחר כך מניחו: **מאי** הוי עלה • תימה מאי קמיבעיא ליה ומאי קאמר ממי חזינן לי הדלקה כו' הא לכאורה משמע דהלכה כשמואל דהא רבה עבד כוותיה וא"כ קינסא ממי שרי דהא ע"כ בקינסא פליגי ובכיזוי מצוה דהא מאן דמפרש טעמא דרב משום אכחושי מצוה איתותב ול"ל דאינו תופס דברי רבה עיקר ומבעיא ליה לי הכתה עושה מצוה ואסור לרב מגר לגר משום ביזוי מצוה כמו בקינסא או הדלקה עושה מצוה ושרי כמו במטורה דלא מייתינן לאכחושי מצוה ומסיק דהדלקה עושה מצוה ושרי א"כ מלאתי בשם ריב"ם דמיבעיא ליה אליבא דשמואל דהילכתא כוותיה לי שרי בקינסא לי לא ומיבעיא ליה לי קי"ל כמו שאמר למעלה דלמ"ד משום בזוי מצוה שרי להדליק מגר לגר לרב ואם כן בקינסא פליגי ושרי שמואל בקינסא או דילמא לא קי"ל הכי ומגר לגר ממי איכא ביזוי מצוה ואסר רב (פי') דהכתה עושה מצוה ולא דמי למטורה וזוקה מגר לגר שרי שמואל אבל בקינסא אפילו שמואל מודה דאסור ומסיק חזינן דאיבעיא לן ואפשיט דהדלקה עושה מצוה ומדליק לרב מגר לגר כמו במטורה ושמואל אפילו בקינסא שרי: **דאיבעיא** להו הדלקה עושה מצוה כו' • ונפקא מינה אם הדליקה מש"ו לו הניחה: מכנה מזו: סוף סוף למ"ד כו'. דהא לדידיה משרגא לשרגא אסור: אי הדלקה עושה מצוה. אי המצוה של מטוכה תלויה בהדלקה מדליקין כדאשכחן במטורה: ואי הנחה עושה מצוה. ועיקר מצוה תלוי בהנחה: אין מדליקין מגר לגר. דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי: דאיבעיא להו גרסי'. כלומר דהא מילתא כבר איבעיא לן ומפשטא דהיא בעיא מיפשטא לן הך: היה תפוש נר חנוכה. בידו משהדליקה עד שכבתה: ועומד. לאו דוקא אלא כן לשון הש"ס: לצדכו. להשתמש ולילא היכר ניסא: בפנים. בבית: והוציאה לחוץ. כדאמר לעיל [פא:] אלריך להניחה על פתח ביתו מרחוק: אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה אמאי לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה כלום

מעשר שני. דיברין שחילל עליהם מעשר שני אין שוקלין כנגדן דיברין של חולין לרחות שיהיו שלימים: אי אמרת בשלמא כי פליגי רב ושמואל מגר לגר. ממש ולא בקינסא ובהא הוא דאמר שמואל דלא חיים לאכחושי אבל בקינסא דביזוי הוא מודה הא לאו היא תיובתיה דהנך דיברים דחולין לא גופייהו מצוה ואע"ג דלמצוה קבעי להו לקינסא דמיא אלא אי אמרת בקינסא נמי שרי הא הוא דאמר שמואל מגר לגר. ומאן דלא בקינסא ונמי שרי אמר שמואל הוא דאמר בקינסא ונמי שרי הא היא תיובתיה דאסר לשקול ואע"ג לדוכך מצוה: לא יבוין משקלותיו. שמא לא ימצאם טובים או ימצאם יתירים ויחוס עליהן ולא יחלל המעשר עליהן ונמצא שביזה המעשר שלא ויקרא לדוכך: ומפיק להו לחולין. כלומר יניחם בחוליהן כמו שהן: גר מערבי. למ"ד במנחות* מזרח ומערב מונחין סדר הקנים קרי מערבי גר שני שבלד המילון שהוא במזרח ולמ"ד לפון ודרום מונחים אמצעי קרי. מערבי על שם שהיה פיו כנגד מערב וכל שאר הגרות כלפי האמצעית דכתיב* אל מול פני המנורה דהיינו אמצעי ילילו וגו' של לפון היו פונות לדרום ושבדרום פונות לצפון. גרות לוג"ם של זהב שנותנין לתוכן שמן ופתילה: כמדת חבדותיה. אלי לוג שיערו בה לגילי מקופת טבת הגדולים ואם ילאן ביום (ובלילה) גלילות הקטנים ילאן אבל פחות לא שלא יכבה בטבת בלילה והתורה אמרה מערב עד בקר*: וממנה היה מדליק. הגרות בין הערבים: ובה היה מסיים. הטבת הגרות שלהן כל היום ואינו מטיבו עד הערב. ומשנה זו בת"כ* שנויה וסבירא ליה דמזרח ומערב מונחין והכי תניא לעיל מייתי להעלות גר תמיד שהאה גר מערבי תמיד שממנו יהא מתחיל ובו יהא מסיים ומדלא כתיב להעלות גרות ש"מ הוקבע גר אחד להתחיל בו בכל יום וזהו גר מערבי השני של מזרח והכי אמרי אמוראי דולקות מדשן המזרחי ומניח את המערבי דולק שממנו מדליק את המנורה בין הערבים מלאו שבבה כגון משמע שמעון הלדיק מדליקו ממוצאת העולה. ורבה בעיני דאמרו רבנן קביעותא גר שני משום דאין מעבירין על המצות* וכי עייל בהיכל בקמא פגע בריש וביה לא מצי לאתחולי דכתיב ישרוך אותו לפני ה'* לריך שיהא אחד מולה לו דאי לא לא קריבן ביה לפני ה' והכי אמרינן במנחות (דף לח:) דכתיב גר מערבי לפני ה' מכלל דבולהו לאו לפני ה' כו' ובה היה מסיים ההטבה לפי שהאחר היה מטיב אחרית וזו מטיב בין הערבים ואותו היסנה בידו לו מניחה בכלי עד (ה)שנותן שמן ופתילה ומדליקה ומדליק ממנה את האחר. והא דאמרינן בסדר יומא (דף לג:) הטבת ה' גרות קודש להטבת ב' גרות משמע בולהו הוה מטיב אחרית וליף לה מקראי היינו בשלא ה' הנס מתקיים והי' מולאו שבבה דלא ממך קרא אניסא וכל זמן שהיו ישראל מהיגין היה דולק כל היום והיינו עדותה: והא הכא כיון דקביעי גרות. במטורה ולא היה יכול לנתק גר מערבי מן המטורה להדליק בו האחרים על כרחיך הא דקתני ממנה ה' מדליק לא מגי דלאו משקל קינסא: ואדלוקי. לקינסא מגר מערבי ובהכיא קינסא מדליק את האחר: בפתילות ארוכות. כל הפתילות יולאות חוץ לגרותיהם עד שמגיעות זו לזו ומדליק ממנה הסמוכה לה והאחר זו במטורה: ואי הנחה עושה מצוה. ועיקר מצוה תלוי בהנחה: אין מדליקין מגר לגר. דהדלקה לאו מצוה היא כולי האי: דאיבעיא להו גרסי'. כלומר דהא מילתא כבר איבעיא לן ומפשטא דהיא בעיא מיפשטא לן הך: היה תפוש נר חנוכה. בידו משהדליקה עד שכבתה: ועומד. לאו דוקא אלא כן לשון הש"ס: לצדכו. להשתמש ולילא היכר ניסא: בפנים. בבית: והוציאה לחוץ. כדאמר לעיל [פא:] אלריך להניחה על פתח ביתו מרחוק: אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה אמאי לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום התם נמי הדרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה, תא שמע דאמר רבי יהושע בן לוי

"מעשר שני אין שוקלין כנגדן דברי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אוד אי אמרת בשלמא כי פליגי רב ושמואל מגר לגר אבל בקינסא אסר שמואל הא לא תהוי תיובתא אלא אי אמרת בקינסא נמי שרי הא תהוי תיובתא אמר רבה ²גזירה שמא לא יכוין משקלותיו וקא מפיק להו לחולין מתיב רב ששת °מחוץ לפרוכת העדות יערוך *וכי לאורה הוא צריך והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות אמר *רב זו נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חבדותיה *וממנה היה מדליק °ובה היה מסיים והא הכא כיון דקביעי גרות לא סגיא דלא משקיל ואדלוקי קשיא בין למ"ד משום בזוי מצוה ובין למ"ד משום אכחושי מצוה תרגמא ר"פ ³בפתילות ארוכות סוף סוף למ"ד משום אכחושי מצוה קשיא קשיא מאי הוי עלה א"ר הונא בריה דרב יהושע חזינא אי הדלקה עושה מצוה מדליקין מגר לגר ואי הנחה עושה מצוה אין מדליקין מגר לגר דאיבעיא להו הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה ת"ש דאמר רבא יהיה תפוש נר חנוכה ועומד לא עשה ולא כלום שמע מינה הנחה עושה מצוה התם הרואה אומר לצורכו הוא דנקיט לה ת"ש דאמר רבא °הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום אא"ב הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומו בעינן משום הבי לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום התם נמי הרואה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה, תא שמע דאמר רבי יהושע בן לוי עششית

תורה אור

מנחות פז:

[דף לח:]

תמיד לג: פ"ז מ"ח

לעזר רש"י לוצי"ש. אורות.

[רש"ל מ"ז]

[ויקרא כד]

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה וכה היה מסיים וכו' מיתה בלי פיר בר בנותן לתוך מערבית שמן ופתילה וכו' (כ) תוס' ד"ה וכה היה וכו' ויקבה ליה"ל אלא היה לאחר להדליק בישנה ת"ב:

[ספרים סד:]

גליון הש"ס

גמרא וכה היה מסיים • עיין תוס' ד' כו ע"ב תוס' ד"ה מעורב.

[ומפרש"י פס: ד"ה ממנה וכו']

מוסף רש"י

זו גר מערבי. למאן דאמר (מנחות לח:) שבעת הגרות סדורים מזרח ומערב, קרי גר מערבי גר שני שסמוך לראשון שבמזרח, כדתנן (תמיד פ"ו מ"ח) ולבנן ומלא שתי גרות מזרחיות דולקות וכו', למאן דאמר לפון ודרום נתונין היו, אמצעיתן פיו מסובין כלפי מערב והוא קרוי מערבי ואחר הגרות מנחדין פניהם כלפי אמצעי כדכתיב (במדבר ח) אל מול פני המנורה, היא אמצעית, ילילו שבה קרוי (יומא לט.) וממנה היה מדליק. כלומר ממנה מתחיל ההדלקה, שאותה היה מדליק תחילה מגר לגר, ובה היה מסיים. ההטבה בנקר, שאותה היה מגיה אחרון, לפי שכל נקר מלא אותה דולק והאחר מלא אותה שבבי ופעמים היה דולק כל היום ומדליק ממנו כל אחר הגרות, שבנקר היו כולן כבות חוץ מגר מערבי, ומסיים ומגעגע מן הדשן, כדכתיב בנקר בנקר בהטיבו

מבבה ומגביהה ומניחה וחוזר ומדליק מיבעי ליה· וא"ת אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה סגי כיון דסגמה עושה מצוה דאמר מי גרע דלוקה ושומדת מהדליקה חש"ו וי"ל דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת ולכך גרע מהדליקה חש"ו דאתם שמדליקה בעתה ליכר הדבר שהוא מדליקה לשם מצוה· ריב"ל:

שמע מינה הדלקה עושה מצוה· וא"כ מותר להדליק מכר לנר ומכל מקום כיון שנהגו העולם להתמיר אין לשנות המנהג:

מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי· כדאמר חנוכה קאי ומשום עצמא דמסיק דעפיש נהוריה עפי אכל לגר שבת פטיומא דמגן זית מצוה מן המובחר לפי שנמשך אחר. שהתחלה עפי מכולהו כדמוכח במתניתין דכולהו מודו ביה דמדליקין:

כל הנרפים יפים לדיו· פירש בקונטרס שרף גומא ואין נראה לר"ת דהא דיו אין זה גומא כדתמריגן בפ"ב דגיטין (דף יפ· ושם) בכל כותבין בדיו בשם ובסקרא ובקומוס ומפרש בגמרא קומוס גומא ודיו נמי אין זה מי עפצים שרגילין להניח בהן גומא דהא בברייתא קתני הרשם כתבו במי פריא ועפצא דהייטו עפצים כשר משמע דלאו הייטו דיו דקתני במתניתין ועוד דכשר משמע דיעבד ובדיו היא עיקר הכתיבה ועוד דבפרק כל היד (נדה דף כי· ושם) אמרינן אלי קומטא דדיומא ובדיק דהייטו דיו שלנו שהוא קשה ולא של עפצים ואין דרך להניח גומא לתוך דיו שלנו אלא שרף [דהכא] הייטו לחלוחית של אילן כמו שאנו עושין דיו שלנו וכן יש בגמרא בפ"ק (דף יז:) גבי בתולה זו שירפה מצוי וזו אין שירפה מצוי וכן בפ"כל שעה (פסחים לט. ושם) יבק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין דע"כ ההוא שרף. הייטו לחלוחית ועל כן היה פוסל ר"ת ס"ת שאין כותבין בדיו שלנו דשאר לא מיקרי דיו כדפי' ואמרי' בפ' הבונה (לקמן קג:) כתבו שלא בדיו הרי אלו יגנזו ומוקמי' לה בהקומץ רבה (מנחות דף לז*) בס"ת:

שמע מינה דאמרינן דהדלקה עושה מצוה שמ"ה דאמרינן דהדלקה עושה מצוה יהדליקה חדש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום יאשה ודאי מדליקה דא"ר יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה *שאף הן היו באותו הנס: אמר רב ששת יאבסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי: א"ר יהושע בן לוי יכל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי ואריב"ל כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר איבעיא להו לגבל או לעשן ת"ש דתני רב שמואל בר זוטרא כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר לגבל בין לעשן רב שמואל בר זוטרא מתני הכי כל העשנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר אמר רב הונא כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף יפה מכולם: *א"ר חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך אמר רב יהודה *יום ראשון הרואה מברך ומדליק מברך ג' מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת מאי ממעט ממעט זמן ונימעוט נס נס כל יומי איתיה מאי מברך מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה* יהיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב *נחמיה אמר *שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך מתיב רב עמרם *)הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו *ומברכין עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו עדום ובין השמשות ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה הבא כי קאי עדום היכי מברך והא בעינן *והיה מתניך קדוש וליכא אמר אביי יודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה והא יו"ט שני דספק דבריהם הוא ובעי ברכה התם כי היכי דלא לזילזולי בה *רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן: אמר רב הונא יחצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות (*ואמר) רבא אמר לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח אחת לא צריך מ"ט אילימא משום חשדא חשדא דמאן אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי אי חשדא דבני מתא אפי' משני רוחות נמי לא ליבעי לעולם משום חשדא דבני מתא וזימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק ומנא תימרא דחיישינן לחשד *דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום בל תכלה מפני גזל עניים שלא יראה בעל הבית שעה פנויה ויאמר לקרובו עני הרי זו פאה

עששית. כלי גדול של זכוכית בלע"ז לנטרנ"ה: דולקת. שהדליקה למלות חנוכה בע"ש: ומדליקה. למלות הלילה: היו באותו הנס. שגזרו יוונים על כל המלות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה ועל יד אשה עשה הנס: אבסנאי. אורח: בתר דנסיבי. ופעמים שהיימי מכסנאי ללמוד תורה: עלי. בשבילי:

בגו ביתאי. בביתי: משוך נהוריה. אינו ממהר לכלות כשמן זית: צליל נהוריה. גלגל ומאיר: לגבל. מלאתי בתשובת הגאונים שמעשנין כלי זכוכית בעשן שמן זית עד שמשחיר וגורר השחרורית ונותן בו שמן קימעא ומגבל בו ומייבשו בחמה וממחה אותו לתוך הדיו: לעשן. נמי כדפרישית: שרף. גומ"א: קטף. פרוטי"ל של יער כמו שאנו עושים משל שרף: הרואה. העובר בשוק ורואה בחמד המלות דולק. ומלאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה: הרואה מברך שתים. שעשה נסים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק דהא לא מדליק איהו: מאי ממעט. המדליק בשאר ימים אינו מן השלש ממעטו: כל יומי איתיה. שהרי כל שמנה הדליקו מן הכף אבל זמן משהגיעו להתחלת זמן הגיענו היכן צונו. הא לאו דאורייתא היא אלא מדבריהם: מלא תסור. מן הדבר אשר יגידו לך וגו': מערבין בו. עירובי חצרות ותחומין: משתתפין בו. במבוי דאי בעי מפקר לנכסיה והוה עני והוי ליה כדתנן* מאכילין את העניים דמאי הלכך השוב דידיה: ומברכין עליו. המוליא: ומזמנין עליו. ברכת הזימון: ומפרישין אותו. אדם שהוא עדום כלומר דלא צריך לברוכי עליה בהפרשתו: והיה מחניך קדוש. ולא ילמה בך ערות דבר אפילו דבור דהזכרת השם לא ילמה בך ערות דבר: ודאי דדבריהם. כגון נר חנוכה: ספק דדבריהם. כגון דאמרי שהפרשתו איהו אלא מספק: ובעי ברכה. קדוש היום: רבא אמר. ספק דדבריהם בעי ברכה ודאמרי אפילו ספק לא הוי אלא מומרא בעלמא דרוב עמי הארץ מעשרין: חצר שיש לה ב' פתחים שיש לבית ב' פתחים פתוחים לחצר צריכה שתי נרות נר לכל פתח כדמפ' טעמא משום חשדא שהרואה יהא סבור שהבית חלוק והרי הוא של שני בני אדם וילמדו האחד אינו מקיים מצות נר: מב' רוחות. אחד בצפון ואחד במזרח: חשדא דעלמא. בני עיר אחרת העוברין משם בשוק: אפי' מרוח אחת נמי. סבורין הן שהבית חלוק מתוכו: ואי חשדא דבני מתא. שיודעים שאין חלוק: לסוף שדהו. בגמר קצירו דלכתיב לא תכלה משמע בשעת גלוי ולא שיקלה אותה קודם לכן: מפני בטול עניים. וכולהו מפרש להו: שעה פנויה. שאין עניים אצלו ויאמר לקרובו עני מהר וטול כאן עד שלא יבאו אחרים אבל עכשיו שמניחה בגמר קציר השדה העניים רואין ואין:

לעזי רש"י

לנטרנ"א [לגפ"א]. בית-מגורה של זכוכית.

גומ"א. שרף (של אילן).

פרוטי"ל [פרוגלי"ר]. עץ שזיף-בר.

[פסחים קח: מגילה ד: ערכין ג:]

גליון השי"ס

גמ' אינעיא לה לגבלי עיי' לעיל דף יח ע"א תוס' ד"ה אבל דיו:

[דמאי פ"ג מ"ח]

סוכה מו:

[מס' סופרים פ"ב הלכה ו]

[בשלחות פי' כו ליתא רב נחמן בר יצחק] *ומברכין בגי' ומזמנין פי' אילולי ברכת המוציא דמברכין אלא לעיל יבמות מטעמיה ברכה (ת"י) לעיל יג. כתובות כד. ט: גיטין קפ. [ביצה לה: מנחות לא:]

תוספת' דפאה פ"א ה"ב פ' קדושים

עין משפט נר מצוה

לג א ב מיי' פ"ד מהל' חנוכה הל' ט סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ה:

לד ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

לה ה ו ז מיי' פ"ד שם הל' יא סמג שם טוש"ע א"ח סימן רסב סעיף ז וסימן תרעו סעיף ה:

לו ח מיי' פ"ה מהל' שבת הל' יא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רסד סעיף ו וסימן תרפג סעיף ה:

לז ט מיי' פ"ה מהל' חפלין הל' ד סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ג:

לח י מיי' פ"ג מהל' חנוכה הל' ד סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעו סעי' ה ב ג:

לט כ מיי' פי"ח מהל' ברכות הל' ג סמג עשין לו:

מ ל מיי' פ"ג מהלכות חנוכה הל' ה וש"ע א"ח שם:

מא מ נ מיי' פ"ד מהל' חנוכה הל' י סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרמה סעיף ה:

מב ס מיי' פ"ב מהל' מתנות עניים הלכה יג:

מוסף רש"י

הרואה. נר של חנוכה. קאי על אלא הדליק בביתו ועובר בדה"ר ורואה אותו בפתחי ישראל. שמצוה להניח בפתח, צריך לברך. על ראיה הלשון (סוכה מו.). מדליק מברך שתים. להדליק נר ועשה נסים, ורואה מברך אחת. שעשה נסים לאחרים (שם).

[נ"ל בא"י אש"ת שעשה נסים וכו' ושתחייבו וכו' וכ"ל בכרי"ף ורמ"ה]

[לפי פרש"י ד"ה והיה מתניך כו' סמיך הכ"ם תשיעה דקרא כמים אוס' כתובות כט' ס"ד אלו וכן כתבו בספר דוכתא ועי' ב"מ קיד: מנין לעשות אלא יתרום דכתי' ולא יראה בך ערות דבר פ"ם פרש"י]

רבינו חננאל

ובעי'(להדליק)[שיהליק] מי שהי' חייב ובר מצות והנשים מ ד ל י ק ו ת עששיות שהיתה דולקת כל היום טלו לערב מכבה

זמנים. הלכות חנוכה פ"ד

פ"ד א כמה נרות הוא מדליק וכו'. פ' כמה מדליקין (שבת כ"ח:) מ"ר מלוה מנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך הולך ופוסף והולך. ופי' רבינו שהמהדרין מן המהדרין עושין מה שהמהדרין עושין בכל לילה ולילה כמנין נרות יותר מהן שמוסיפין בכל לילה ולילה כמנין נרות של ליל ראשון ופי' מדליק נר אחד לכל אחד ואחד, זה פירוש רבינו וכמו הוא:

ג מנהג פשוט בכל עירינו וכו'. ג"כ הוא מנהגנו:

ד נר שיש לה שתי פיות וכו'. מימרא (דף כ"ג:) שם כלשונו ופירש"י ז"ל לשני בני אדם המהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד וכן פירשו רבינו בעיקור. ולי נראה פירוש לשאינן המהדרין כגון שפחתו בני שני בני אדם מסוכין זה לזה בכדי שהנר הזה לכל אחת בעצמה הסכוך לו לי ממי כגון שני בני אדם הנכנסין בפתח אחד והם מלוקים בעיקתן ואינן סמוכין על שלחן אחד שכל אחד צריך להדליק, כן נ"ל:

מלא קערה וכו'. גם זה שם:

ה אין וכו'. שם (דף כ"ח:) מלוה משתקע המתה עד שתכלה רגל מן השוק ופירשו בגמרא דאי לא מדליק מדליק מי ממי לשיעורו. והכלות שני פירושין היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ולא לכבותה לו להשתמש לאורה הרשות בידו. והשני אצריך ליתן לאותן שמן כדי שיהא דולק והולך עד השיעור הזה ובעיתה כתבן רבינו ושם נמצאר בהלכות שעשורו עד שתכלה רגל מן השוק כמו מלי שעה אחר שקיעת החמה. וכתב רבינו עבר זמן זה פירוש מדליק וכן לשון הגמרא מוכיח דקאמר אי לא מדליק מדליק אלמא אחר זמן זה פירוש מדליק דאי לא שיעור זה מה

פרק רביעי

א כמה נרות הוא מדליק בחנוכה. [א]מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד [ב]בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה כו אלא אדם אחד. והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחר: **ב** כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה. בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות: **ג** מנהג פשוט בכל עירינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמנה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד: **ד** [ג]נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם. מלא קערה שמן והקיפה פתילות. אם כפה עליה כלי פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד. לא כפה עליה כלי נעשית כמדורה ואפילו כנר אחד אינה נחשבת: **ה** [ד]אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. שכח או הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד [ה]שתכלה רגל מן השוק. וכמה הוא זמן זה כמו [ו]חצי שעה או יתר. עבר זמן זה [ז]אינו מדליק. וצריך שיתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה [ח]פעם אחרת. [ט]נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה: **ו** יכל [ה]השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנוכה ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות. ואפילו בלילי [ו]שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק השמנים והפתילות שאסור להדליק בהן נר שבת, לפי שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת בין בחול ואפילו לבדוק [ז]מעות או למנותן לאורה אסור:

נר

א עוד סי' תרע"ו סמ"ג שם: ב עוד סי' תרע"ב סמ"ג שם: ג עוד וסמ"ג שם: ד עי' בעוד שם: ה עוד סי' תרע"ב: ו עוד שם:

לחם משנה

פ"ד ג מנהג פשוט בכל עירינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בכל לילה. וז"ש לדעת רבינו ז"ל שמפרש שהמהדרין מן המהדרין עושין מה שהמהדרין עושין ב"כ הך מנהג כמתן המהדרין מדליקין נרות כמנין אנשי הבית בכל לילה ולילה כלי הוקפה וז"ל אין המדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין לא אמרו כוומיהו והמהדרין מן המהדרין עמי לא אמרו ולא מגיעו לא אמרו הולכים ומוסיפין לא אמרו ובן בכל לילה ולילה כלי הוקפה כלל וז"ל מנהג דיין לפי דעת רבינו ז"ל לכתוב נראה מנהג בעשות בשלמא לפירוש המפרשים המפרשין המהדרין מן המהדרין אין מדליקין אלא נר אחד בלילה הראשונה והולכים ומוסיפין ניחא. וז"ל דמ"מ לא הוי מנהג בעשות כיון דעבדינן כדין ואע"ג דמדינא לא בעי הוקפה אמן נראה לנו לפיפנד האי פסרנא ולעשות ההוקפה בכה"ג:

ד נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם. כתב הה"מ ז"ל כגון שני פמתי בני אדם וכו'. ואע"ג דבעינן מזהה מימון ומנוכה מבמאל ומי ה"ג לא אמי לאיזהו הכי וכדהקשו הכתוב' אפשר דסוכר הה"מ ז"ל דלא בעינן הכי אלא לכתחלה אבל בעיכובא לא ובדיעבד עולה:

ה נשארה דולקת וכו'. כתב הה"מ ז"ל ודעת רבינו ז"ל וההלכות ז"ל לדמוחה וכו' וכמ"ש כאן שאמילו כאותו נר דולק וכו' אלא מלוה מנוה כוו מלוה. וא"מ בעצי קוכה ונוייה נמי הוי בעצמה מנוה כוו מלוה וכמו שאמרו שם כפ' בתה מדליקין (בגמ דף כ"ב.) בעו מיניה מריב"ל מהו להסתפק מנוי קוכה וכו' ואמרו שם בגמרא אבהון דכולהו דם כלומר כקוי הדם דעבקה לן מקרא אלא יכסנו כרגל מפני אלא יהו מלוה בזויות עליו. וי"ל דמכל מקום איכא בעצמה אחרינא בקוכה לימים עוביים והוא מיגו דאמתקלאי

הגהות מיימוניות

א [א] לשון מסכת סופרים בב"ה בכסלו מדליקין נר חנוכה ואסור להדליק בנר ישן ואם אין לו אלא ישן מלבנו באור יפה יפה ומותר ואין מבביהו ממקומו עד שיכבה מס"ע. הגה הקל"ר יסד נ"כ בקרובין של חנוכה המחלת אעדיף כל שבנה צרור מלהדליק בנר ישן, וכן מהר"ם נהג אימור בנר ישן, ע"כ: ה [ב] ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי בבתה זקוק לה לא דאי לא אדליק מדליק אי נמי לשיעורא, והנה פסק בשני הלשונות וכן כתב ראב"ה שמצא בשם ר"ת דבתרי תרוייהו אזלינן לקולא בשיעורא ובדלא אדליק דבשל סופרים הלך אחר המיקל אבל ר"י אומר שנהגו העם בלשון ראשון. אמנם כיון שאין אנו מדליקין אלא בבתים מבפנים ואין כאן פרסום גם ב"א לבני רבית א"כ כל זמן שאין בני הבית ישנים צריך פרסום גם אפילו עד עמוד השחר ע"כ. כתבו התוס' אהא דאמר בשילהי במה מדליקין ושוהא בדי לצלות דג קטן מכאן הה נהג רבינו שבשאין שאין חשוב הדלקת נר בקדוש שבת לאאבד במלאכה אחריו ואע"פ שבכרך בו שאין חשוב שבת אלא א"כ התפלל ערבית וקידוש השבת שהרי אחר הדלקת נר היו צולין דגים ומדבקין פת ודלא כדברי ה"ג שפסק שאסור להדליק נר של תנוכה אחר נר של שבת אלא בתפלה חליא מילתא בראיתא פ' תפלת השחר רבי צלי של שבת בע"ש ונכנס למרחץ וכו' עכ"ל התוס', אמנם רבי מצדיק הנהגו להתנות קודם שדליק שאין מקבל שבת עד שיסיר מידו הנר שהדליק בו או עד תפלת ערבית דא"כ שמא באיסור הוא משלשלו אחר שבירך להדליק נר של שבת וכן נראה לבעל ס"ה והביא ראיה מרתגיא בתוספתא לסוף נגר מלקרות פי' מלחקוע

הוצעל נגו. ויש מן המפרשים נמחקין ומומרים דומלי אם לא הדליק כמנן שיעור זה מדליק כל הלילה דהא מגן (מגילה כ:) כל שמצומו גלילה כשר כל הלילה אלא אלא עשה מלוה כמקנה אבל מוך זמן זה עשה מלוה כמקנה אלו דבריהם ז"ל. ולשון דלי לא מדליק קשה לפירוש זה דמלוה כמקנה אינו כל הזמן הזה דא"כ הוה לנו לומר לאדלוקי. ומ"ש רבינו ולא מקדימין ולא מאחרין יצא לו ממה שאמרו שם (שבת כ"ג:) מנא ובלבד אלא יקדים ולא יאחר והוא מפרסם בגר מנוכה:

הדליקה ובכתה וכו'. שם (דף כ"ח). כתבה לון זקוק לה וכן הטעו בהלכות:

נשארה דולקת וכו'. זהו הפירוש הראשון שכתבתי למעלה בשם ההלכות ומכאן למד הרמב"ן ז"ל שדעת ההלכות שמותר הסמן שבנר מנוכה מותר לכל בדבר מוב. ונראה לי אפילו כבה מון זמנו אלא כדברי קצת הגאונים שמותר הסמן שביום ראשון מוסיף עליו ביום שני ומדליקו וכן בשאר הימים והעומר ביום שמיני עושה לו מדורה ושורפו לפי שהוקצה למצוה. ודעת רבינו וההלכות לדמותן לעצי בוכה ונייה שמותרים לאחר המג וכ"ש כאן שאפילו בעודו דולק תוך שיעורו לא נאסר להשתמש ממנו אלא מלוה משום כוי מלוה וכן עיקר:

ו כל השמנים וכו'. כן פסקו בהלכות בכ"ב (דף כ"ח:) דאמר פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אמרו מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול ואמרו מ"ע דבר קפבר בכתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל:

ואפילו למנות מעות וכו'. שם (דף כ"ב.) מבואר אסור להדלות מעות בנר מנוכה ופסקו בהלכות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל לאסור כל חשמשים ועיקר:

גר

ז נר חנוכה וכו'. מימרא שם: ואם היה וכו'. שם (דף כ"ב.) נר מנוכה שהגיע עוד אמרו שם (דף כ"ח:) זאת אומרת נר מ הדליק ולפיכך לא נכנס בהלכות. ועוד נראה למעלה מעשרים אמה משמע דאחוך עשרים אמה אלא זה מקום שיראה בארה אלא שיש לאחוך ז אלינן ואע"פ שבאחוך כי אמר אין שם אמה אין המוכר היא בחוך עשרה עפרים. ויש שפר כן שמלוה להיותה בחוך עשרה ומדברי ג העיטור נראה כדעת רבינו וההלכות:

ח בימי הסכנה וכו'. שם ברייתא ופי' מר עכו"ם שיקפידו על הדבר:

וצריך להיות וכו'. מימרא שם אמר ר אינה נר אחר להשתמש לאורה אינה מדורה אלא מדורה לא צריך ואי אלא חייב בהדלקה. הדל הנר בידו ועמד לא עשה כי מכבה ומברך ומדליקה שהחה "מנר חנוכה: **י** חצר שיש לה העוברים ברות זו לא הניח

א עוד סי' תרע"ו סמ"ג שם: ב עוד סי

דאמתקלאי לכין הסמשות אמתקלאי לכו

ט ומותר להדליק נר חנוכה מנר חנ

ושמואל אמר מדליקין ואמרו ב

ויתיב ורקאמר טעמא דרב משום ביזוי מלוה (ג דקא מכסיף מלוה מאי ביזיהו איכא ביזיהו כזוי מלוה מנברא לנברא מדליק מאן דאמר והקשו שם בגמרא למ"ד טעמא דרב משוס ז"ל דכיון דאסיק בקביל אית לן למפסק כמ" רב ושמואל ואמן קי"ל כשמואל דבמי משוס מלוה וא"כ על ידי קינסא שרי כשמואל ומפנ ז"ל סוכר דאית לן למפסק כמ"ד טעמא דרב מלוה להנוח דרבנן דאמר משוס כזוי מלוה ו עכי ההנוח דרבנן דקאמר משוס כזוי מלוה ו דסוכר רבינו ז"ל דאמר דאמר שם בגמ' מה דאקשינן למ"ד אכסוף מלוה אז לא הוי מי הכא"ם ז"ל ולהכי פסקינן לגומרא כמ"ד טעמ אבל בכזוי מלוה כמו קינסא מודה שמואל דא ומוסיפין דע"י קינסא אסור משוס כזוי מלוה אמר דיקונו כו' כיון מדליקו כו' ואיתו יכול אמאי לא קאמר ה"ה ז"ל דפסק כרב דהלכו מלוה משוס דלא אסיק בקביל. וי"ל דודאי דבו דאית לן למפסק כרב אלא ושוב דאית לן לב מילי וכו'. וא"מ מין אריבינו ז"ל פסק כמ"ד מלוה דאסור מ"ל אמאי כתב בהלכות מעבר כעבדו דיעד והב לאגל עליהם מעבר הוא מקו דהוי טעמא משוס כזוי ואע"ג דהוי לאגל עלי גגמרא פ' כמה מדליקין ממיב רב מוא קלא רב ושמואל אמר לנר אבל בקינסא אסר שמואל לא אהוי מיגמא אלא אי אמרת בקינסא נמי לא יכוין משקאמיו וקא אסיק להו לאגלין ע"כ כזוי מלוה אבל בנ"מ דאית לן למפסק כמ"ד משוס מלוה לא לומר דסוכר רבינו ז"ל דאפילו למ"ד משוס

השמוש של קדושה שרי ולא נהוגא לראש"ש אחא בריה דרבא וכן פסק הספר והילכתא שדרי לא פסק הספר בשמואל אלא מפני ו הויא ימין עדיפא לכבוד המצות, כן פירש ראבי"ה, ע"כ: [ע] תוס' ר"י שהלכה כרבא אע"פ שהספר דוחה ראיתו אנן אדרגיא ל וכן פר"ח. ולדאבי"ה נראה שבין שנדחה הו המחבר שלא הביאו וכן ר"י אלפס, ע"כ: ב חיבות בנר חנוכה וכו', ע"כ: [ט]טור שם ז שהא בנר שיעור שמן ואח"כ ידליק אבל

לומר דסוכר רבינו ז"ל דאפילו למ"ד משוס

כניסה לצד שמאל ובבית הכנסת מניחה בדרום

(ו) **זכר למנורה שהיתה בדרום ע"כ: ח חצר שיש לה שני פתחים משתי רוחות צריך להדליק בשני פתחים שלא יחשדוהו העוברים לומר כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחרת הילכך אם שני הפתחים מרוח אחת שיכולין לראות כאחד די לו באחד מהן וכתב בעל התרומה לדידן שמדליקין בפנים אפילו בשתי רוחות די לו באחד מהן שאין היכרא אלא לבני**

ומ"ש שמניחין נר חנוכה בבית הכנסת. נראה שמיקנו כן מפני האורחים שאין להם בית להדליק בו וכמו שמיקנו קידוש בבית הכנסת משום אורחים דאכלו ושתו בני כישתא (עי' לעיל סי' רסט) וכן כתב הכל בו (סי' מד ד ע"ש) וכתב [עוד] טעם אחר שהוא כדי לפרסם הנס בפני כל העם ולסדר הברכות לפניהם שיש בזה פרסום גדול להש"י וקידוש שמו כשמברכין אותו במקהלות וזה לשון הריב"ש בתשובה (סי' קיא) המנהג הזה להדליק בבית הכנסת מנהג ותיקין הוא משום פרסומי ניסא כיון שאין אנו יכולין לקיים המצוה כתיקונה להדליק כל אחד בפתח ביתו מבחוץ מפני איד האומות תקיפה ומברכין על זה כמו שמברכין על הלל דרשם חדש אף על פי שאינו אלא מנהג (עי' לעיל סי' תכב קכב) ומכל מקום באותה הדלקה של בית הכנסת אין אדם יוצא בה וצריך לחזור ולהדליק כל אחד בביתו עכ"ל (ה): ומ"ש שמניחה בדרום זכר למנורה וכו'. בתרומת הדשן (סי' קד) כתב שיש מקומות שמסדרים אותם בין מזרח למערב ובמקומות אחרים מסדרים אותם בין צפון לדרום והא מילתא תליא בפלוגתא דתנאי בפרק שתי הלחם (מנחות לח:) נרות המנורה היאך היו מונחים והיה נראה דהלכתא כרבי אחבירו (עירובין מו:) וכן פירש רש"י אליביה בפירוש החומש (במדבר ח ב ד"ה יאירו) אמנם הרמב"ם (בית הבחירה פ"ג הי"ב) וסמ"ג (עשין קסג רנו ע"ד) כתבו דמצפון לדרום היו מונחים וצריכין אנו לסדר הנרות כמו שהיו מסודרים במנורה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונהרא נהרא ופשטיה אמנם אם הייתי במקום שאין מנהג הייתי מנהיג כמו שראיתי ברוב מקומות וכרבי אחבירו עכ"ל והמנהג הפשוט לקבעם בכותל דרום ונמצאו מסודרים בין מזרח למערב (ז):

ח **חצר שיש לה שני פתחים משתי רוחות צריך להדליק בשני פתחים** וכו' **עד די לו באחד מהם.** מימרא בפרק במה מדליקין (כג.) וכתב הר"ן (י. ד"ה מ"ר הוא) ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מצרך אלא אחד פתחא (ח). ואע"ת מ"ש מהא דאמרינן בפרק קמא (מ:) ובמרא (פא.) דברכות אסור לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דלית ליה פתחא אחריתא אבל איתי ליה פתחא אחריתא לית ליה דאמרי בחדיך פתחא אדליק וי"ל דלענין תפלה שאני דכיון דאי לא מצלי הוה ליה פורק עול מלכות שמים מעליו כל היכא דאיכא פתחא אחריתא לא אתו למחשדיה מה שאין כן לענין חנוכה ועי"ל דהלקא נר חנוכה כיון דיש בה הפסד ממון אי איכא פתחא אחריתא אתו למחשדיה כי היכי דבהאי נמי לא אדליק אבל בתפלה דליתא בה הפסד ממון כי איכא פתחא אחריתא לא אתו למחשדיה: **וכתב בעל התרומה** (סי' רכח) **לדידן שמדליקין בפנים אפילו בשתי רוחות די לו באחד מהם.** כן כתוב גם כן בסמ"ק (סי' רפ רעז.) טו[ר] ומרדכי (סי' רסו):

אלא אדא מקום הנחתה בדלת עצמה מחציו של כניסת האדם דהיינו לצד שמאלו בבואו לפתוח הדלת אבל בענין הנחת הנרות בדלת בצד חוץ או בצד פנים מזה לא אמר הסמ"ק כלום דזה תלוי במנהג ולדידן דמדליקין בפנים מדליק בדלת בפנים מחציו של כניסה בבואו לפתוח הדלת וליכנס וכן עיקר ☜ והכי נקטינן:

יג **חצר שיש לה שני פתחים** וכו'. הקשה הבית יוסף דמאי שנא מהא דקאמרינן אסור לעבור אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין דאי איכא פיתחא אחרינא לא אתי למיחשדיה דאימור בפתחא אחרינא ייעול והכא נמי נימא בחדיך פיתחא אדליק ותיבדק מה שאיבדק. ולפעד"נ דליכא הכא קושיא דתפלה דלא עבר זמנה ודאי ליכא חשדא דאימור בחדיך פתחא ייעול. אבל נר חנוכה דזמנה ממוף שקיעה עד חצי שעה דעבר זמנה איכף ומיד איכא חשדא טפי וכן בענין פיאה שהביאו בגמרא (כג.) עלה התם נמי עבר זמנה מיד בגמר קצירו שהוא מכלה את הכל אתא לידי חשדא טפי: **ועוד** יש לומר דבאחורי בית הכנסת ודאי אפשר דבחדיך פיתחא ייעול ולא יהא נודע לשום אדם שנכנס הילכך ליכא חשדא אבל בנר חנוכה אי איתא דבחדיך פיתחא הדליק היה מפורסם ונודע לעוברים ושבים ומדלא נשמע ולא נראה שהדליק איכא חשדא:

יד **וכתב בעל התרומה לדידן** וכו' **עד והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד.** איכא להקשות הלא לדידהו נמי ידעי ששני הפתחים של איש אחד וימשדוהו כשם שלא הדליק בזה הפתח כך לא הדליק באחר ואין לפרש לדידהו איכא חשדא לפי שאינו חושש להדליק בשני פתחים כדי ליגעל מן חשדא דהני דלא ידעי דשני הפתחים של איש אחד בודאי יאמרו כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן שאין היכרא אלא לבני הבית הני בולהו ידעי ששני הפתחים של איש אחד ואיכא חשדא כלל דאם כן לדידהו כששני הפתחים מרוח אחת נמי איכא חשדא מהני דלא ידעי אלא בעל כרחך דלא חייסינן לחשדא דעלמא כלל אלא לחשדא דבני מתא וכדאיתא להדיא בגמרא (כג.) וצריך לומר דהכי קאמר לדידהו דוקא אף על פי שיודעים ששני

(ה) **וכתב** הכל בו (סי' מד ד.) דהמנהג להדליק בבית הכנסת בין מנחה למעריב ובערב שבת מדליקין אותה קודם תפלת מנחה וכן כתב אבודרהם (עמ' רא ד"ה ומה שנהגו) וכן הוא במהרי"ל (הלכות חנוכה עמ' תד אות ד) ואין אנו נוהגין כן אלא אף בערב שבת מדליקין בין מנחה למעריב: **וכתב** עוד מהרי"ל (הלכות חנוכה עמ' תו אות ו) כשרבו ימי חנוכה ורבו הנרות היה השליח צבור מדליק וכדי שלא יאחר בהדלקה נוטל שמש העיר הנר מידו ומדליק הנרות הנשארים והשליח צבור חוזר למקומו ומתפלל בעוד שהשמש מדליק: (ו) וכן כתב המנהגים (ר"א טירנא ריש הל' חנוכה) דלא כמנהגי ברי"ן שהיו נוהגין להעמידן בצפון לשמאל החזן: (ז) וכן המנהג בגלילותינו: (ח) וכן כתב הכל בו (שם ג:) וכתב עוד אף אם השני פתחים מרוח אחת אם השני פתחים פתוחים לשני בתים אף על פי ששתיהן של אדם אחד אפילו הכי מדליק

הפתחים של איש אחד מכל מקום כיון דלא ידעי דהדליק בפתח אחד איכא חשדא לומר כשם שלא הדליק וכו' אבל לדידן דהיכרא לבני הבית דידעי בהדליק בפתח אחד הולכין שם שהרי הם יודעים שני הפתחים של איש אחד ופשוט

הבית [ג] **והם יודעים ששני הפתחים של איש אחד. ונראה שאין להקל ואף לדידן איכא חשש כיון שמדליקין בפתח** (ט) **הבית העוברין רואין שלא הדליק ואיכא חשד:**

סימן תרעב

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א—ב] תחלת זמן הדלקתן וסופו ואם יש להם תשלומין: שיעור השמן שנותן בהן: אם יכול לכבותם או להשתמש לאורן אחר שדלקו כשיעור:

א—ב מצותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה

תרעב פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[ב] גר חנוכה שלא הדליק בלילה אין לו תשלומין: מי שלא הדליק בליל שלישי אלא שני נרות:

א(א),ב מצותה מסוף שקיעת החמה עד חצי שעה מן הלילה וכו'. בפרק במה מדליקין (שבת כא:) תניא מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכתבו הרי"ף (ע.) והרא"ש (פי' ג) דשיעור שתכלה רגל מן השוק הוי כמו חצי שעה אחר שקיעת החמה ומפרש בגמרא דהיינו לענין דאי לא אדליק מדליק ואי נמי לשיעורה וכתבו הרי"ף (שם) והרא"ש (שם) אי נמי לשיעורה כלומר שצריך ליתן שמן לתוכה כדי שתהא דולקת והולכת עד השיעור הזה אם ב[ה]יתה דולקת והולכת עד השיעור הזה ולא לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו: **ואהא** דאמרינן דאי לא אדליק מדליק כתב הרא"ש (שם) אבל מכאן ואילך עבר הזמן הילכך אף על פי שמתרץ תירוץ אחר דאוי להחמיר ולהדליק גר חנוכה בתחלת הלילה ומשמע מדבריו דהיינו לכתחלה אבל אם עבר ולא הדליק ידליק מספק וכן כתבו התוספות (שם ד"ה דאי) בשם ר"י פורת ולא היה לו לרבינו לכתוב ודלא כהרמב"ם (פ"ד ה"ה) שכתב עבר זה הזמן אינו מדליק מאחר שאף לדברי האומר מדליק אינו מדליק אלא מספק ג):

ד

תרעב א מצותה מסוף שקיעת החמה וכו'. משנה א) בפרק במה מדליקין מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ופירש רבינו דמסוף שקיעה קאמר וכן כתב במרדכי המרוץ פירוש סוף שקיעה היינו לאת הכוכבים דשרגא בטיהרא מאי אהני וכן הא דקאמר (תענית יב.) כל תענית שלא שקעה עליו החמה לא שמיה תענית היינו לאת הכוכבים ומתחלת שקיעה עד לאת הכוכבים אדבע מילין כך פר"י וכ"כ בהגהות מרדכי שלנו (פי' מנה) ונראה לפרוש זה הוא לשיטת רבינו מס דשקיעת החמה היא קודמת למשתשקע כמ"ש לעיל בסימן רס"א (פ"ב) אבל לה"ר אליעזר ממיץ דמשתשקע משמע לשון הקדמה קודם שתשקע הכי נמי לגבי גר חנוכה וכ"כ בספר יראים סוף הלכות שבת (פי' רעד) וזה לשונו והא דתניא גר חנוכה מצותה משתשקע החמה בעוד יום קלת קאמר וכו' ומיהו לעיל בסימן רס"א התבאר דרוב הגדולים תופסים דברי רבינו מס וכ"כ מהרא"י בתרומת הדשן סימן ק"ב וכ"כ בספר לידה לדרך (מאמר רביעי כלל שביעי פרק שני) והכי משמע מלשון הרא"ש (פי' ג) שכתב הילכך אף על פי שמתרץ תירוץ אחר דאוי להחמיר ולהדליק גר חנוכה בתחלת הלילה וכו' מדנקט תחלת הלילה דהיינו לאת הכוכבים כדאיתא בריש ברכות (ב.) אלמא דאין להדליק קודם לאת הכוכבים מיהו דוקא לכתחלה אבל אם הדליק מפלג המנחה האחרון ואילך יצא בדיעבד וכ"כ בהרחות מיים הביאו בית יוסף וכן השלית לבור מדליק בבית הכנסת בעוד היום גדול דכיון דאי אפשר כדיעבד דמי וכן בערב שבת לכל אדם וכדאי הוא ה"ר אליעזר ממיץ לסמוך עליו בשעת הדחק:

דרכי משה

בשתיהן משום חשדא: (ט) **נראה** דבימי רבינו בעל הטור היה כן המנהג להדליק בפתח הבית ולכן כתב דאיכא היכרא וכן כתב בתולדות אדם וחוה נתיב ט' חלק א' (סא:) וזה לשונו ועתה נהגו להדליק מבפנים לפתח הסמוך לרשות הרבים ויש שנוהגים להדליק מבפנים לפתח הסמוך לחצר משום דשכיחי גוים וגנבים ועוד דאין רגילין לקבוע מזוזה בפתח הפתוח לרשות הרבים משום גוים שיטלו אותה ויש מזוזה לפתח הפתוח לחצר ויהיה מזוזה בימין ונר חנוכה בשמאל עכ"ל ולזה איכא היכרא לעוברים ושבים אף על גב דמדליקין בפנים אבל בזמן הזה שמדליקין בבית החוצה דהיינו בפנים ממש וידוע ששם ליכא היכרא לעוברים ושבים כלל אפילו אם יש לבית הרבה פתחים אין צריך להדליק רק באחד וכן הוא המנהג ונראה דמטעם זה אין נזהרין גם כן להדליק בטפח הסמוך לפתח דמה לי סמוך לפתח או רחוק ממנה מאחר שאין היכרא רק לבני אדם שהם בחדר שמדליקין שם והם יודעין דלשם חנוכה נדלק שם כן נראה לי:

חדושי הגהות

אינשי דאתי מעלמא כך לא הדליק בתחר אבל אי לא משום תשש אינשי דאתי מעלמא לא היו מודעים אותו בני העיר כיון שיודעים שיש לו שני פתחים והשתא ניחא דקאמר לדידן שאנו מדליקין בפנים לי בתחד מהם שאין היכרא אלא לבני ביתו והן יודעים שני הפתחים של איש אחד ואין כאן תשש משום אינשי דאתי מעלמא גם בני ביתו אין מודעים אותו כי יאמרו שהדליק בתחרת והשתא גם כן ניחא ההיא דברכות דאי איכא פתחא אחריתא ליכא תשדא דהכא נמי לא אמרינן דאתי למיתשדיה אלא משום דאיכא תשד דאינשי דאתי מעלמא שלא ידעו שזה הבית יש לו שני פתחים וק"ל (מהרל"ם): [ג] יש לדקדק

מן הלילה שאז העם עוברין ושבין ורואין אותה ד] ואיכא פרסומי ניסא הילכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור (א) ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן שעבר עיקר מצותה (ב) ומכל מקום עדיין זמנה כל הלילה. ודלא כהרמב"ם ז"ל שכתב שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק עד שתכלה רגל מן השוק עבר זה הזמן אינו מדליק [ע"כ]. אבל אם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת דשרגא בטיהרא מאי אהני. וכן לא ישלים בלילה שלאחריו שכבר עבר זמנה וכן כתב ה"ר יצחק ב"ר יהודה. והתוספות (כא: ד"ה דאי) כתבו דלדידן

ש ואם עבר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת לא ישלים בלילה שלאחריו וכו'. זה לשון המרדכי בפרק ג מדליקין (סי' רסח) השיב רבי מאיר (תשו' מהר"ם מרוטנבורג ד"פ תרלד) בגר חנוכה שלא הדליק בלילה כך דעתי נוטה דכיון שלא יק שוב לא ידליק ודימוי הוא ח] ניא מצותה משתקע החמה עד לה רגל מן השוק דאי לא יק מדליק משמע שלא עשה ה מן המובחר וביום אין פרסום ניכר וכל שכן בשאר לילות לא ק עכ"ל ומצאתי כתוב בתשובה נזית (שו"ת מהרי"ל סי' כח) דלא הר"מ לומר אלא דאותו לילה לו משלומין אבל בלילות אחרות קאי דגם כל יומא איתיה ולית לריך בושם וכן איתא באגודה (שבת סי' לא) ולא דמי לעומר (עי' לעיל ג מפט) דהתם משום דכתיב (ויקרא ווו) תמימות תהיינה אבל הכא כל מצוה באנפי נפשה היא ומה סיפין משום הידור הוא ע"כ וכן כתב הרוקח (סי' רכו עמ' קכח) לשונו אם לא הדליק לילה אחד לא ידליק למחר או לילה האחרת

ב ומ"ש ודלא כהרמב"ם שכתב וכו'. שם בגמרא כתבה אין זקוק לה ורמינהו מצותה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק ואי נמי לשיעורה ומפרש הרמב"ם דליתני לא פליגי ומשום הכי פסק נמי כליתנא דאי לא אדליק מדליק דאלמא דלאחר שכלה רגל מן השוק שוב אינו מדליק כלל דאין לפרש דלאחר כך נמי יכול להדליק אלא דלא עשה המצוה כמיקונה דאם כן לא ה"ל למימר דאי לא אדליק מדליק אלא ה"ל למימר לאדלוקי וכן כתב הרב המגיד מיהו בשאר מפרשים נראה שמפרשים גם כן כך לשון רשון ואף על פי כן כתבו שיכול להדליק כל הלילה לפי שתופסים דהני ליתני פליגי ובשל סופרים הלך אחר המיקל וכ"כ ראבי"ה שאלא בשם רבינו תם דבהני תרוייהו אזלינן לקולא בשיעורא ובדלא אדליק ☜ וזה דעת רוב הפוסקים שיכול להדליק כל הלילה וכמו שכתב רבינו והכי נהוג: ולענין הלכה בשיעור השמן כתוב בהגהות מיימוניות (פ"ד ה"ה אות ג) ובסמ"ג (הל' חנוכה רנ ע"ד) בשם ר"י דנהגו העם כלשון רשון

בעינן שום שיעור והיינו כראבי"ה בשם רבינו תם אבל דעת הפוסקים דבעינן שיעור בשמן וכלשון שני וראיה דאף ר"י לא להלכה אלא ליתן טעם למנהג העולם כמבואר בסמ"ג אבל מדינא צריך שיעור ☜ והכי נקטינן מיהו ה"ר ירוחם (נ"ט ח"א סא ע"ג) כתב מהגאונים שכתבו דאפילו אחר שיעור זה אסור להשתמש לאורה עכ"ל ומהרש"ל בתשובה (סי' פה) כתב הטעם דאסור מפני הרואה ידע לאלא אבל יכול לכבותם עכ"ל ומיהו המנהג להחמיר אלא לכבותן ואסור להתיר להן וכמו שכתב רבינו לעיל בסימן תר"ע: ד נלע"ד דכיון דאיכא תרי ליתני ורוב פוסקים מפרשים דפליגי ור"י ורבינו תם כתבו דנהגו כלשון רשון וכלשון רשון אסור לכבותן להשתמש לאורן לאחר שדלקו השיעור שהרי כלשון רשון לא הוזכר שום שיעור והכל שוה אם כן מדינא נמי אסור ואף על גב ימא לן כלשון שני דצריך ליתן שמן בגר שידליק חצי שעה היינו דוקא להחמיר אבל לא להקל ולכן יראה דאף מו אין להקל לכבותן ואין צריך לומר שלא יורה כך לאחרים ודלא כמו שכתב מהרש"ל דיכול לכבותן וכן כתב בספר לידה לדרך (שם) ויש דקים שלא לכבותה ולא להשתמש לאורה הואיל ושם השמן למצוה עכ"ל ובמסכת סופרים (פ"כ ה"ג) איתא להדיא ואין מגביהין ממקומו שיכבה ואף על פי דבהגהות מיימוניות (שם אות ד) מפרש דהיינו דוקא כשאם בו שמן כשיעור מצומצם לא אתברר לן מצוה ליה ם כך להקל. ולקמן בסוף סימן תרע"ז (ס"ה) יתבאר דאפילו לאחר שכבה מעצמו ☜ אסור: **פסק** נראה דאפילו ללמוד אסור נה שהגיע זמן הדלקת הנרות שמא יטרד בלימודו וישכח מלהדליק וכדין בדיקת חמץ לעיל בסימן תל"א (קעד:) עיי"ש ☜ ואפילו זיל ללמוד פוסק ומדליק הנרות וכמו שקבעתי ההלכה לשם (ס"ד) ואפשר דאף לה"ר יונה דמיקל בחמץ מודה בגר חנוכה דצריך סיק דהא לחד ליתנא אם יעבור הזמן דרגל מן השוק שוב אינו מדליק אם כן ה"ל מצוה עוברת ופשיטא דצריך להפסיק. ע"כ הפסק: ב המרדכי (סי' רסו) וכן הא דבעי הכא שיעורא דמשתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק הני מילי לדידהו שהיה צריך היכר ל אבל אנן אין אנו מוששין כלל ע"כ וזה כמו שכתב הסמ"ג דמה שנהגו להקל בשיעור השמן דסבירא ליה דאין אנו צריכין לשיעור שמדליקין בפנים ואין שם פרסום הנם אלא לבני הבית או שמא נהגו העם כלשון הראשון שמופסים אומו עיקר דלא בעינן שום ור: וזה לשון דרשות מהר"ם מאוסטרייך (מנהגי מהר"ם סי' תקמ) בספר המצות ו] כתב שבזמן הזה אין שיעור לנרות חנוכה ומהאי טעמא אמר שמי שירצה יקח נרות קטנות אף על פי שאין דולקים כי אם זמן מועט ואפילו הכי ז] נכון ליקח מעט שיעור

דרכי משה

עב (א) **וכתוב** בהגהות סמ"ק (סי' רפ אות א) פירש רבי שמשון דגם עכשיו היה מצריך לעשות פתילות ארוכות עכ"ל. ובן אחד מצאתי כתוב (מנהגי מהר"ש אוסטרייך סי' תקמ) וזה לשונו ירים אחרים מצאתי כתוב דבזמן הזה אין שיעור לנרות חנוכה אי טעמא אמר שמי שרוצה לוקח נרות קטנים אף על פי שאין קים כי אם זמן מועט ואפילו הכי [אין] ה] נכון ליקח מעט שיעור עכ"ל מצאתי. ונראה דאף רבי שמשון לא קאמר לעשות פתילות כות אלא כשיעורן ולאפוקי מדעת זה שמצאתי אבל לא קאמר דהא לאחר שיעורן מותר בהנאה ולא שייך הידור מצוה אלא בשעת המצוה ואין ראיה מנרות חנוכה של בית הכנסת שהמנהג לעשותן רק גדולות דשאני התם דאיכא מצוה להדליק נרות כל היום כן נ"ל:

(ב) **ובמרדכי** ריש במה מדליקין (סי' רסה) ואני מרדכי קשה לי דהא אמרינן הותיר ביום ח' עושה לו מדורה וכו' ותירץ מוהר"ם דהתם מיירי שלא נתן בו אלא כשיעור עכ"ל וכן כתבו הגהות מיימוניות (פ"ד ה"ה אות ד): **כתב** הרשב"א בתשובה (ח"א) סימן תקל"ט והביאו הר"ן ריש במה מדליקין (ט. ד"ה שמע מינה) אם לאחר שהדליק בא

תרעא א מוסיף והולך. גרלה לי דמי שמן לו שמן הרבה, יתן כאחד שמן כשיעור, והמומר יחלק לכולם. שאם יעשה לכלם כשוה, לא ידלק אפילו אחד כשיעור. ואם יש לו שמן בגמלוס, ולחבירו אין לו כלל, מוטב שידליק [א] בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אין צריך אלא אחד: ב בשביל שנים. פירש רש"י [שבת כג, ב ד"ה שתי פיות] בשביל שני בני אדם, למהדרין העושים נר לכל אחד. וגרלה לי לדידן דמוסיפין בכל לילה, לא ידליקו שני אנשים נגר אחד, דאז לא יהיה היכר כמה נרות מדליקין, [ב] כמו שכתוב בהג"ה [סעיף ב]: ג בשורה בשוה. ולא אחד נכנס ואחד יוצא (דרכי משה אות ו ד"ה להא מילתא מהרי"ל הלכות חנוכה עמוד תה):

תרעא (א) ואפילו אם רבים. דבגמרא [שבת כא, ב] אילו המהדרין מן המהדרין, בית הלל אומרים מוסיף והולך ופירשו התוספות [שם ד"ה והמהדרין] דזה קאי אנר איש ובית, דהיינו שכל הבית אין להם אלא נר אחד בליל הראשון, ממילא כשלקחו בבית שני נרות בליל שני, יבינו בתוספת הנס. אבל לאותן שמדליקים בלילה הראשונה נר לכל אחד מבני הבית, אז אם ידליקו בליל שני שיש לכל אחד אין, לכן הכרח לתוספת הנס, כי יאמרו שאם הרבה בני בית, ולכל אחד אין אם רק נר אחת, וזהו דעת הטור [עמוד תריז] והשו"ע. אבל הרמב"ם [תנוכה ד, ג-ב] פירש, שאף לאותן שמדליקין נר לכל אחד יעשו לכל אחד שני נרות בליל שני, וכן עד ח'. וזהו היש אומרים של רמ"א. ובכאן אין חילוק במנהג, שהספרדים נוהגין כתוספות כמו שכתב ר"י [בתוס'] (ג) והאשכנזים כרמב"ם, וזה אינו נאמר מקומות. (ב) שקורין לאמפא. וכתב רש"ל [שו"ת סימן פה] צריך לתלותה בטפח הסמוך לפתח, ויתמיל מגר המצעי שהוא הסמוך לפתח, ויסבב לצד ימין. והמדקדקים אינם מדליקים בלאמפא"ל, שאין בה הידור לגר מצוה, עכ"ל, עכ"ל:

סימן תרעא

סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו. ובו ח' סעיפים:

א [א] [א] צריך ליזהר מאוד בהדלקת נרות חנוכה [ב] ואפילו (א) עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק:

ב [ג] כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק אחד מכאן ואילך א (ב) מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמונה [ג] (א) ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר: הגה [ד] [ה] ויש אומרים לכל אחד מבני הבית ידליק (*) [ה] [ו*] וכן [ז] המנהג פשוט [ח] ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין:

ג [ט] נר שיש לו שתי פיות עולה לו ב [י] בשביל [יא] שנים:

ד [יב] [יג] מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם [יד] כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהיא כמדורה: הגה [טו] ולכן יש ליזהר להעמיד הנרות ג [יז] בשורה [יח] בשוה ולא בעגול דהוי כמדורה [יט] ומומר להדליק [כ] בפמוטות (ב) שקורין [כא] לאמפא [כב] מאחר [כג] שכל נר מובדל הרבה מחבירו [כד] ויזהרו כשעושין נרות

מתרעא ג. רמב"ם בפרק (ג') [ד] [מהלכות חנוכה הלכה יב. וכתב המגיד משנה שהוא] ממשנה דאפילו עני שבישראל וכו', פסחים דף (נ"ח) [לט] [ע"ב] והכא נמי משום פרסומי ניסא:

ב. כריתות שבת דף (כ"ג) [כא] [ע"ב] וכבית הלל:

ג. תוספות שם [ד"ה והמהדרין] וכן כתב הטור [עמוד תריז]:

(*). (ולזוו לומר כמו שמפרש הרמב"ם [שם ד, ג] סוגיא דגמרא שם. דהרי כתב [שם הלכה ג] שהמנהג הפשוט בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בליל הראשון, ומוסיפין נר בכל לילה, ואפילו אם רבים בני הבית) ז:

ד. מימרא דרב הונא שם דף כ"ג [ע"ב]:

ה. מימרא דרבא שם:

ציונים לרמ"א

תרעא ג) רמב"ם [מנוסח ד, ג]:

ג*) דרכי משה אות א:

ג) מהר"א מפראג [בהגהותיו לטור]:

ד) הגהות מיימוניות [דפוס קונטרס מנוסח ד, ד] בשם [הגהות] סמ"ק [סימן רפ אות ג]:

ה) תרומת הדשן סימן ק"ה:

ו) פסקי מהר"י וויל [דינין והלכות סימן] ס"ה:

חכמת שלמה

תרעא (סעיף ב) כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק אחד וכו'. נ"ב, הנה אם הדליק בלילה ראשון שני נרות, אם יצא אז לא. גראה הדבר לפענ"ד דיצא, דמוסכם על הכל מינו מזיק בכחלי גוונא, כמו שכתב הרמ"א סימן רס"ג [סעיף ג] בהלכות שבת דיכול להוסיף נגד מנין המצוה, ובלבד שלא יפחות, ע"ש. והוא הדין כזה, ועי"ק היטב:

שערי תשובה

תרעא (ב) מוסיף והולך כו'. עיין באר היטב. ועיין ברכי יוסף [אות ג] מי שלא היה לו שמן רק לנר אחד ובירך עליו, וחיכה נזדמן לו שמן לנרות השייכים להידור בלילה ההיא, כתב מהר"מ מזרחי ומהר"א נחום [עיין פרי הארץ ח"ג סימן ב] דלא יברך פעם אחרת על נרות הנוספים. ועיין לקמן [באר היטב] סוף סימן תרע"ב. ועיין שם [ברכי יוסף כאן אות ד] אם שנים ושלושה בעלי בתים דרים בבית אחד, וכל אחד אוכל עם בני ביתו בפני עצמו, כתב בשבלי הלקט [סימן קפה] שאין צריך להדליק כל אחד בפני עצמו, רק להשתתף יחד בפריטי, ודלא כמו שכתב בשערי ישועה [שער ז סימן ד] כו': (ג) המנהג. ועיין בכנסת יחזקאל סימן י"ז ששם מנהג הספרדים שרק בעל הבית מוסיף והולך, וכתב שאם אשכנזי דר בבית אצל ספרדי, אינו יכול למחות (בידו) [ביד] האשכנזי הדר שם מלהדליק בביתו, ואין בזה משום לא תתגודדו כו', ע"ש מלתא בטעמא:

באר היטב

תרעא (א) עני. אבל אינו מייב להשכיר עצמו כמו בתרבא סוסה: (ב) מוסיף. גראה לי דאם יש לו כדי להדליק בכל לילה נר אחד דאין צריך לחזור על הפתחים או למכור כסותו, מאחר דיוצא ידי חובתו בזה הלילה. וכתב המ"א [ס"ק א], גראה לי דמי שאין לו שמן הרבה, יתן כאחד שמן כשיעור, והמומר יחלק לכולם, שאם יעשה לכולם כשוה, לא ידליק אפילו אחד כשיעור. ואם יש לו שמן בגמלוס ולחבירו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד ויתן גם לחבירו, דהא מדינא אין צריך אלא אחד, עכ"ל: (ג) המנהג. וזה חילוק שהספרדים נוהגים כתוספות והאשכנזים כרמב"ם, וזה לא מצינו מאחר מקומות, [ט"ז ס"ק א]: (ד) שנים. פירש רש"י, בשביל שני בני אדם, למהדרין העושים נר לכל אחד. וגראה לי לדידן דמוסיפין בכל לילה, לא ידליקו שני אנשים נגר אחד, דאז לא יהיה היכר כמה נרות מדליקין, כמו שכתב בהג"ה, מ"א [ס"ק ב]: (ה) כפה. וצריך שיכפה עליה כלי קודם שידליק, שאם ידליקנה ואח"כ יכפה עליה כלי, הרי הנרות היו דולקות מקצת אבל כמדורה, ולית בהו שום מצוה, וע"י כפיית הכלי נתקנה להיות כנרות, וצריך שתהיה בשעת הדלקתם בשם מצוה, מהר"א הלוי בספר גן המלך [בסוף שו"ת בנין ורליס] סימן קנ"א: (ו) בשורה. ולא אחד נכנס ואחד יוצא, דרכי משה, מהרי"ל, [מ"א ס"ק ג]: (ז) לאמפא. וכתב רש"ל, צריך לתלותה בטפח הסמוך לפתח, ויתמיל מגר המצעי שהוא הסמוך לפתח, ויסבב לצד ימין. והמדקדקים אינם מדליקין בלאמפא"ל, שאין בה הידור לגר מצוה, עכ"ל, [ט"ז ס"ק ב; מ"א ס"ק ד]:

ביאור הגר"א

תרעא [א] [סעיף א] צריך כו'. דאמרינן שם [שבת כג, ב] הזהיר [א] בנר כו', ופירש רש"י שם ד"ה בנים, בנר שבת וחנוכה, וכן כתב הטור [ריש הסימן, וריש סימן רסג]: [ב] ואפילו עני כו'. דאמרינן בפרק ערבי פסחים [פסחים צט, ב] ולא יפחתו כו' ואפילו מן התמחוי, ופירש רשב"ם [ד"ה ואפילו] שואל או כו' ב], ואמרינן בגמרא [שם קיב, א] מן התמחוי פשיטא, לא נצרכה אלא לרבי עקיבא כו', תנא דבי אליהו אע"פ שאמרו עשה כו'. אלמא דבר מועט לכבוד שבת, צריך לשאול על הפתחים, שואל או מוכר כנוכר לעיל. ואמרינן שם [קה, ב] דקידוש קודם לכבוד היום וכבוד לילה, ואמרינן בשבת שם [כג, ב] דנר חנוכה קודם לקידוש היום, שמע מינה דמוכר כו': [ג] ואפילו אם רבים. תוספות [שבת כא, ב ד"ה והמהדרין], דלא קאי אמהדרין, דא"כ לא הוי היכר. וכן כתב הרמב"ם [חנוכה ד, ג] דכן נהגו: [ד] [הגה] ויש אומרים. כן כתב הרמב"ם להלכה [שם הלכה א]. ונראה שכן הוא דעת הרי"ף [שם ט, ב], מדהביא מימרא דרבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שני זקנים כו' כנגד פרי החג כו' דמעלין בקודש ואין כו', דלהאי טעמא לא חיישינן להיכרא דימים הנכנסין או היוצאים שכתבו התוספות שם [כא, ב ד"ה והמהדרין]. וכן משמע בגמרא שם חד אמר כו' וחד אמר טעמא כו', דנפקא מינה בכהאי גונא כמזכר לעיל, ומסקנא דשני זקנים כמאן דאמר דמעלין בקודש כו': [ה] וכן המנהג. כתב בדרכי משה [אות א] בשם מהר"א מפראג [בהגהותיו לטור], דלדידן שמדליקין בפנים ויודעין כמה בני הבית, אף תוספות [שם] מודי. ועוד, כיון שמדליקין בפנים אין לחוש לטפח הסמוך לפתח [ב

הגהות רעק"א

תרעא א) (שו"ע סעיף א) צריך. עיין [פרי מגדים] במשבצות הזהב על הטור סעיף [קטן] ג' שכתב, כמו באתרוג אל יבזבז יותר מהומש [סימן תרנ"ו בהגה], הוא הדין נר חנוכה, ע"ש. ולענ"ד לא משמע כן, דהא עני המחזיר על פתחים מוכר כסותו, ולעני כזה, נראה דכסותו הוא בכלל הון רב, ואפשר יותר משליש שבנכסיו, אלא על כרחיך דמשום פרסום הנס החמירו יותר חז"ל ממצוה עשה. וכן משמע ממה שכתב המג"א סימן תרנ"ו ס"ק ז' בשם הרש"ל ים של שלמה בבא קמא פ"א סימן כד]: ב) (הגה סעיף ד) שכל נר מובדל הרבה מחבירו. שתי מצנעות, ומובדלים ממחיצות, מרומת הדשן [סימן קה]. והמהרי"ל [שו"ת] בסימן פ"ה כתב, דבמרומקות הרבה בלא כפיית כלי, עולה לנר אחד ולא לכמה נרות:

מהדורת פריזמאן
בהוצאת מפעל מלאן חיבור בשלמה
מכון ירושלים

ט ממזרח למערב. ויש מסדרין מלפון לדרום, כמו שכתבו סמ"ג [עשין קסג רפו, ד] והרמב"ם [בית הבחירה ג, יב], והרא"ש [סימן פה], ויהיו מוגפים (תרומת הדשן סימן קד). זה לשון רש"ל [סימן פה], ויהיו מוגפים ב ממזרח למערב, ואל משגיח במנהג, עכ"ל. ולי נראה דאין (יא) לזוז ממנהג, דיש לו על מה לסמוך: ד' קודם מנחה. וכן פסק רש"ל [שם]. ובדרכי משה [אות ג ד"ה ומדליקין] כתב, ואין אנו נוהגין כן, אלא מדליקין בין מנחה למעריב. ונראה לי, דאם הוא סמוך לחשיכה, וטרם שיצאו מכין לבית הכנסת יתקבצו היום, יברך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לבית הכנסת, (יב) ודמי להדליק ברחוב בשעה שאין שם איש ואח"כ באו אנשים. וכן הוא במהרי"ל [הלכות חנוכה עמוד תד] שהדליקו טרם בואם לבית הכנסת: יא יוכל השמש וכו'. אבל בביתו צריך הוא להדליק כולם (לבוש פעיף ח). אבל רש"ל בתשובה [סימן פה] כתב שגם בביתו רשאי לעשות כן, ע"כ. וכן נראה לי, שכן מצינו ביומא פרק ג' [נא, ב] קרנו ומרק אחר על ידו וכו', ע"ש. ועיין בחולין פרק ב' [כט, א]:

(ז) ומסדרין ממזרח למערב. דומיא דמנורה דקיימא בין מזרח למערב [מנחות לא, ב] דהנרות היו מסודרין במקדש בין מזרח למערב, [illegible] יסדר גם נרות חנוכה: (ח) ומברכין בבית הכנסת. [illegible] (רמ"א) [ר"מ מינץ] בתשובה סימן (מ"ו) [מג] [illegible] מתפלל בערב חנוכה, ידליק אחר הנרות, משום שהחיינו. אבל [illegible] (מ"ז) ערבית דחנוכה [illegible] ו]יתפלל [illegible]: (ט) חצר שיש לה שני פתחים כו'. הב"י [בתוספות [illegible] ד"ה מאי] הקשה מאי שנא מהא דפרק קמא דברכות [illegible] לעבור לאחורי בית הכנסת [illegible] שהעבור מתפללין, ולא אמרינן [illegible] דליים ליה פתחא אחריתא, [illegible] ליה פתחא אחריתא ליה [illegible] דאמרינן בפתחא אחריתא [illegible] והכא נמי נימא דאע"ג דשוין [illegible] אחדיק בחד פתחא, [illegible] למתשדיה, דאמרינן בחדיק [illegible] אחדיק. ואיכא דשאני מפלה [illegible] מצלי הוי פורק עול מלכות שמים [illegible] לא משדי ליה בכך. ועוד י"ל, דשאני נר חנוכה דיש בה הקרון [illegible] נחשד עפי מבמפלה. ועוד חילוקים אחרים. ולפענ"ד נראה לי [illegible] שכל מקום שיש חשד לריך הוא לעשות כדי שיהא נקי מה' ומיקל [illegible]

באר היטב

(י) ומברכין. עיין בתשובת חכם צבי סימן פ"ח מה שתמה על זה [illegible] (רמ"א) [ר"מ מינץ] בתשובה סימן (מ"ו) [מג], דאם אכל מתפלל [illegible] חנוכה, ידליק אחר הנרות, משום שהחיינו. אבל אחר ערבית דחנוכה [ידליק ו]יתפלל [illegible] ע"ש, [ט"ז ס"ק ח]: (יא) בביתו. משמע אפילו בבית ליזוז שמדליק צריך לחזור ולהדליק בביתו: (יב) קודם מנחה. וכן פסק רש"ל. ובדרכי משה כתב, ואין אנו נוהגין כן, אלא מדליקין בין מנחה למעריב, ונראה לי דאם הוא סמוך לחשיכה וטרם שיצאו מכין לבית הכנסת יתקבצו היום, יברך וידליק מיד, דמכל מקום איכא פרסומי ניסא כשבאים אח"כ לבית הכנסת, מ"א [ס"ק ז], ע"ש. ועיין בתשובת שבות יעקב חלק ב' סימן [illegible] (יג) השמש וכו'. אבל בביתו צריך הוא להדליק כולם, לבוש. אבל רש"ל בתשובה כתב שגם בביתו רשאי לעשות כן, וכן נראה לי, שכן מצינו ביומא פרק ג' קרנו ומרק אחר על ידו וכו', ע"ש, ועיין בחולין פרק ב', [מ"א ס"ק [illegible]]:

שערי תשובה

(ט.) ובבית הכנסת מניחו. ועיין בכנסת יחזקאל [סימן יז ד"ה הנה] שכתב, בקהלות אה"ו בבית הכנסת הגדולה באלטונא, שהיא ראשונה במנין ובנין, מסדרין בין צפון לדרום. ובשאר בתי הכנסת קטנים, זה בכה כו'. אף שהמסדרים בין מזרח למערב הוא בשו"ע, וכן כתבו רש"ל [שו"ת סימן פה] וט"ז [ס"ק ז], מכל מקום נראה לי עיקר כרמב"ם [בית הבחירה ג, יב] וריב"ש סימן ת"י. ולכן גזר אומר שיהיו כולם נמשכין אחר בית הכנסת (מ)לסדר ז) בין צפון לדרום, כמו הבית הכנסת הגדולה. אף דלא שייך במנהג לא תתגודדו, ומכל שכן בשלש קהילות אה"ו שהם ככל בית דין בעיר אחת, כמו שכתב המג"א סימן (ח"צ) [תצג] לא) [ס"ק ן], מכל מקום בדברי המג"א קצת צ"ע, ומוטב שיהיו כל הבתי הכנסת שווים לטובה, ע"ש. ועיין במור וקציעה [ד"ה וכתב במג"א] שאם אין בבית הכנסת עשרה, אין להדליק בברכה. ועיין לקמן ס"ק י"ב: (י) ומברכין. עיין באר היטב. ומה שכתב בשם החכם צבי סימן פ"ח שתמה על זה, שאין תמיהתו רק על המחבר שכתב דין זה, דהא עיקר טעם הריב"ש [סימן קיא] הוא דמברכין כמו שמברכין על הלל בראש חדש שהוא ממנהגא (ועיין באר הגולה אות פ), א"כ המחבר שפסק בהלכות ראש חדש [סימן תכב סעיף ב] כהרמב"ם [illegible] ג, ז], וכתב שכן נוהגין בארץ ישראל וסביבותיהם, וא"כ לדידהו אין לברך בגר בית הכנסת, ע"ש. אבל לדידן דמברכין בהלל דראש חדש, גם החכם צבי [illegible] דשפיר מברכין אגרות בית הכנסת. ומה שכתב באר היטב כתב רמ"א בתשובה כו', זה העתיק מהט"ז [ס"ק ח], והוא טעות סופר בט"ז, וצ"ל רמ"מ סימן [illegible] והוא ראשי תיבות מוהר"ם מינץ, וכמו שכתוב ביד אפרים. ומצאתי במחזיק ברכה [אות ט] ובגודע ביהודה [מהדורא תניינא או"ח סימן קמא] שהרגישו בזה. ועיין [illegible] במחזיק ברכה [אות י] ובגודע ביהודה שכתבו שזהו לענין להדליק בציבור, מה שאין כן בביתו בודאי מברך שהחיינו. ועיין מג"א סימן תקנ"א [ס"ק מב] [illegible] ע"ש. ועיין מה שכתוב ביד אפרים כזה: (יא) בביתו. עיין באר היטב. ועיין במחזיק ברכה [אות ח] בשם זרע אמת [ח"א או"ח סימן צז] אם הדליק בלילה הראשונה בביתו ואח"כ מדליק בבית הכנסת, יברך שהחיינו ג"כ. ואם הדליק קודם בבית הכנסת, לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחיינו, אם לא שמדליק להבנים ג"כ אשתו ובני ביתו, ע"ש: (יב) קודם מנחה. ועיין לעיל (ס"ק) [סעיף] ד' [ס"ק ט.] מה שכתבתי בשם מור וקציעה דחולק על זה, אלא כיון שהיא משום פרסומי ניסא צריך שיהיה עדה בשעת מעשה. ומכל מקום כשהשעה דחוקה אין לבטל ההדלקה, רק ידליק בלא ברכה, ע"ש. ומה שכתב [באר היטב] בשם השבות יעקב חלק ב', ע"ש דמבואר דבמקום שיש מנהג להדליק בכל השנה באותה מנורה, דליכא היכר, אם הנרות של שעות גדולים שדולקים עכ"פ עד חצות, לא כמנהג בבית הכנסת, פשיטא דהוי היכרא טובא. אלא אפילו כשמדליקין בשמן זית וכן בכל השנה באותה מנורה, אז יפסיק בשבת קודם ולא ידליק באותן נרות דאז הוי היכר פרסומי ניסא, כמו שכתב [לבוש סימן תקפא סעיף א] לענין שמפסיקין לתקוע בערב ראש השנה כדי להפסיק בין תקיעות דאורייתא לדרבנן, [illegible] הדין לענין פרסומי ניסא דרבנן, ע"ש. ולענ"ד צ"ע אם יש לבטל בשביל זה ההדלקה שנוהגין חדיר להדליק לכבוד שבת במנורה זו בבית הכנסת בשביל שיהיה בשבת חנוכה שאחר זה פרסומי ניסא. ואין זה דומה לתקיעות כלל, כמובן. ויותר נראה שידליק איזה שבתות קודם נרות פשוטים כשאר נרות של בית הכנסת וכשידליק עתה שמן זית איכא פרסומי ניסא. ואע"ג דגם לגבי שבת אמרינן [סימן רסד סעיף ו] דשמן זית מן המובחר, מכל מקום אין קפידא כל כך כמו אם לא ידליק כלל, ומכל שכן אם ידליקו בשבתות קודם נרות שעות, שלדעת הב"ח [שם עמוד קה ד"ה ואם כרך שעות] נרות שעות דידן הוי כשמן זית, שהרי אורם צלול [illegible] וכמבואר בסימן רס"ד [מ"א ס"ק יב], ע"ש. ועיין שם בשבות יעקב מה שכתב ליישב קושיית גיסו בעל אליהו זוטא [ס"ק ו] על התוספות בשבת דף כ"א [illegible] מצות] דמדייקו מנר שיש לו שתי פיות כו', ע"ש: (יג) השמש. עיין באר היטב. ועיין במור וקציעה שהסכים ללבוש, וכתב דבעל נפש יחוש, כיון שהוא רגיל להיות מן המהדרין אינו בדין שעול מצות יהיה עליו כמשמי, ע"ש. והביאו מחזיק ברכה [אות יב]:

חכמת שלמה

(סעיף ח) חצר שיש לה שני פתחים בשני רוחות צריך להדליק בשתיהן בפני החשד וכו'. נ"ב, נסתפקתי אם מהני מה להיות עומד ומוסף הנר מנוכה ביון בפתח הסני, או בהדליק [illegible] משם משמע שיאמרו מדכשא לא מדליק בשא נמי לא מדליק, ואם כן מיגם היכא לאיזו [illegible] כלל, אבל אם מדליק רק בפעם בידו ואם כן אפשר הוא דלגר מנוכה בפעם, עכ"פ מצלה [illegible]

ציונים לרמ"א

(*) דברי עצמו:

מ) תרומת הדשן סימן ק"ד וב"י [עמוד מרכא ד"ה ומ"ש שמביאה בדרוש]:

נ) ריב"ש סימן קי"א:

ס) כל בו [סימן מד ד, ה] ואבודרהם [עמוד רח; מהרי"ל הלכות חנוכה עמוד תד]:

ע) מהרי"ל [שם עמוד תו]:

יד אפרים

(פ"ו ס"ק ה) כתב רמ"מ (ר"ל ר' משה מינץ) בתשובה סימן מ"ג כו' ערבית דחנוכה ידליק ויתפלל, כצ"ל:

הגהות והערות

כד) תוספת מהדורת אמ"ל מנ"מ:

כה) תיבת "לו" טעות סופר: (מאמר מרדכי) ועיין ממלית השקל ס"ק ט ומשנגות הא אות ז:

כו) תוקן במהדורת פרנג מקמ"ה, וכ"ה יד אפרים, מקור חיים, הגהות הגרי"פ, הגהות הגר"ב פרענקיל, שיורי לקט, תוספת שבת, מגן דוד, ומעדני תשובה [ס"ק ן] בשם ממזיק ברכה ונודע ביהודה. ועיין עוד מזכה אמתה [בילקוט מפרשים], ומה שכתבנו בהערה שם:

כז) נוסף מהמהדורת פרנג מקמ"ה, וכ"ה מקור חיים, יד אפרים ולבושי שרד:

כח) עיין הערה כו:

כט) תוקן מהמהדורת ווילנא תרי"ט:

ל) תוקן ע"פ טהרת השלחן:

לא) תוקן ע"פ עו"ת כנסת יחזקאל שם:

מגדורת פרידמאן
הוצאת מכולל שלמן יעקב השלם
מכון ירושלים

תכב (א) ואם הוא ספק וכו׳. כ״י הגיה כזה פיס לכחוד מדלמרינן
דיוקמלמי כל ל׳ יום חזקה מה שהוא לאמר הוא מזכיר ול״כ כשם כל
כו כשם מכר״ם ותימה על רמ״ם שפסק דמ״ל לאמר על מה סמך כזה ׳ ואם
קשה מ״ם מסי׳ קי״ד ס״ם דפסק דמ״ל עלמו הא כשמחסק לו מה אמר מוריד
הנשסכל ל׳ יום מחר דזרלי אמר כמו שהוא
דגיל וטיגו כיהוס דהכא ולמה פסק דמ״ל
לאחור ולא דלמה לא כתב רמ״ם דיעות
תעוקת הוס לכל הסמוחות וכמדומה שיש ס״ם
כאן ול״ל לריך לאחיר . ויל״ם סכרת
כחול דסיגו דכאן אין מקום פסק כלל דמהי
תיתי לו׳ מזכיר כיון שלא הוא מזכיר לו
מנין ל״ם נולתי לא הוא מזכיר אלא ולתי דמייני
שיהוא לו שכשאה הסמלה שמכאן ל״ה
לאמקום הכזכיר הוס מל דמתו ס״ם מכאן
ל״ם ולריך לזכיר אלא דמ״ל שכא הא כי
דרמתו כן כשסה שאמר הכרכה שסיך
כה הסחכיה הוס אמו לאמרים דמכמתי לא
שכא מחמכאנו כשסה הסמלה שמכאן ל״ה
כן לכלכה . ולכלה כ׳ הטעם שמ״ל לאחיר
כיון שרגיל כו כל ל״ה ופניין לא כלו ל׳
יוס שאמרו אמו אומרים כיון שיהא שכאה
ל״ה אמ שמוסק אם אמרו אתי׳ ולא לומר
שאמרו הכרגיל כלל ל״ה ע״כ מ״ם שעיין
לא כלו ל׳ יום לאו אלמא הוא דכלאמא אם היה דגיל הרבה לאומרו
לא מיעקרא הרגיל׳ אלא עד ל׳ יום משא״כ כאן שלא אמרו רק כ״ה אל עוקרים
גדולה אל ל׳ יום דוגמא לדבר בוחם הסמה אמה קבעתו נ״פ לריך עוקרה
ב״כ נ״ם מסמ״ב אלא קבעתו רק כ״ם נעקר הטעם מ׳ ובכ״ם יש לי מכאן לחיים
לת״ם כ״ד כי׳ כ״ם כשסק אם מלה הכבר הכתחיה לעיל ס׳ ת״ם דמוחר דהא
כאן אמרי׳ אם שהוא אמרו מזכיר ותוכלין אחר הרגילו היו אתם הכבר
הכבר ואל״ב יש חזקה אמאלה ואל״ם יום חזקה לבאר זה שלא מחמלה
כשמיכתו מהכהה וכיון שיש חזקה נגד חזקה אחלי לקולא כמרדי דרבנן מלכד
הטעם שנמרים הכלל לא יאמר אותו כאחלמא הטעם שיש לו׳ מ״כ כשם ס׳ רוקם דאין
קורין הכל כנית כאחל דמ״ל לא הטמים יהלו יש דהוי לא הטמים יהלו יש דהוי לאמר
לת

דרישת דמילתא תלמוד ערוך הוא פ״ג דר״ה ופיסח דמילתא הוא אחרי׳ פ״ג דסוכה ומ״ם ר״י״ו אם יש לא אין לכח קורה דהא כמכ״ל אלמא אם אמרו דקא אמרו אלא אם אמרו אמרו אמרו

עליו כל ירחה וכל ימצא לאיסור תערובת משהו וכמו שחילקנו, אי נמי ס"ל די"ט שני דינו כחול המועד לענין זה, אי נמי נפקא מינה להיכא דבא גוי מעצמו לקחתו דבשביעי של פסח כיון שהוא אסור באכילה בפחות מששים מדאורייתא אסור למחות בידו מלקחתו אפילו באיסור משהו, לאפוקי בשמיני של פסח אפילו בבא לקחתו מעצמו מותר למחות בידו.

ואיך שיהיה נלע"ד הלכה למעשה שאף בשביעי של פסח אם נמצא גרגיר חטה בתבשיל או במרגולת שכופה עליהם את הכלי עד מוצאי י"ט ואז אוכל התבשיל והתרגולת ושורף את החטה. ומ"ש הב"ח [סופי' תמ"ו] שאם יהנו עד שנכנס יום האחרון יהיה מותר להשהותו ונמצא שהאיסור חוזר להתירו ע"כ, לא ידענא מה בכך שהאיסור חוזר להתירו והיכן מצינו שיהא זה אסור, ומאי שנא מקדרות בפסח דמשהי להו עד לאחר הפסח אף שבפסח אסורין, ועוד כיון שכבר הוכחנו שבטעם משהו הבלוע אינו עובר בכל ירחה וכל ימצא הדר הוה ליה כבילה שנולדה ביום טוב שהיא אסורה ביום טוב בין בעין בין בתערובת, היאמר אדם שאסור להשהותה עד למחר, ה"נ דכוותה כיון שאין כאן לא איסור כל ירחה ולא משום תקלה ולא משום איתלופי, שהרי בחמץ גמור אתה מודה דכופה עליו את הכלי, ואי משום דבחול המועד היה צריך לשורפו התם טעמא אית ליה יהיה מה שיהיה, וכי"ט ליכא ההוא טעמא ולמה ייאסר להשהותו בלי טעם, ודאי אין זה דומה למבטל איסור שהרי יושב ואינו עושה מעשה, ועוד שאינו נהנה מן האיסור כלל. ומ"ש בספר מגן אברהם [סק"כ] וז"ל וג"ל טעם אחר דהא כתבתי בשם המוספות דהמשהא את החמץ כדי לבערו אינו עובר עליו אבל הכא משהא אותו כדי לקיימו עכ"ל. אין זה כלום, שכבר הוכחנו דאין כאן כל ירחה וכל ימצא כלל ואפילו בחול המועד אין בו משום כל ירחה וכל ימצא אלא שנהגו לשורפו בחול המועד משום תקלה, ובשביעי של פסח מותר לכפות עליו את הכלי.

הנלענ"ד כתבתי בניסן תס"ד

צבי בהרב המובהק כמוהר"ר יעקב זללה"ה מאובן ס"ט

שאלה פז

השגה על הרא"ם בפי' לסמ"ג בדין שמן למאור

בחידושי מהרא"ם ז"ל על הסמ"ג הל' חנוכה [ד"ה ועשה גם] כתב וז"ל, ועשה בו גם והדליקו שמונה ימים מפני שכל ישראל בחזקת טמאי מתים כו', ואע"ג דהדלקת הנרות דומה את הטומאה כדנפקא לן מלהעלות נר תמיד [הו"כ פר' אמור], אבל שמן שהוא ממכשירי ההדלקה לא, שהרי גבי מילה כו' לא אמרו אלא במילה עצמה אבל בסכין שהוא ממכשירי מילה אין להעבירו אפילו מחצר לחצר עכ"ל וז"ל. ודבריו תמוהין מאוד, מה שייך דמייה לענין עשיית השמן בטומאה, וכי אסור לאדם לעשות שמן בטומאה לצורך המקדש, ומאי שייטי' דשבת לכאן שאם הוא דומה ומחלל שבת באיסור תורה או דרבנן וזה אסור כיון שאפשר לעשותו מערב שבת, אבל בטומאה כיון שהותרה בציבור מה איסור יש בעשיית השמן בטומאה(א). וכי תימא ההבאה לבית המקדש אסורה, האמר שמואל בשלילהי עירובין [ק"ד ע"ב] המכניס שרץ למקדש פטור כיון שאין לו טהרה במקוה, א"כ כל שכן בשמן כיון שאין לו טהרה במקוה דפטור המכניסו(ב). ועוד שניינו [מנחות ע"ב ע"א] היה עומד ומקריב מנחה ונטמאת בידו כו' אומרים לו הוה פקח ושתוק, ושניינו בפסחים דף ע"ו [ע"ב] דברים באין בטומאה העומר ושתי הלחם וכו', הרי שהמנחות ונסכים באין וקרבין בטומאה, ואם הם טמאים והכהנים וכלי שרת הכל טמא אפ"ה שרי, והרי שהיו כל ישראל והכהנים טהורים וכלי שרת לבדן טמאים, והרי אין לך מכשירים יותר מהן ואפ"ה יעשה בטומאה כדאיתא שם דף ע"ט [ע"א]. ועיקר קושית הרא"ם אינה כלום, דאף שדוחה את הטומאה רצה הקב"ה להראות חיבתם לפניו ועשה להם נס זה(ג).

צבי אשכנזי ס"ט

שאלה פח

קושיא על פסקי הש"ע בדין ברכת הדלקת נר חנוכה בב"ה

בשולחן ערוך [או"ח] סי' תרע"א סעיף ז' ומדליקין ומברכין בבית הכנסת. קצת קשה לפי מסקנת הש"ע לעיל [סי' תכ"ב ס"ב] בראש חודש דעדיף טפי שלא לברך אהלל דרים ירחא, א"כ אזדא לה ראיית הריב"ש [סי' קי"א] במה שמברכין על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת אף שאינו אלא מנהג, שהרי כל ראייתו אינה אלא מברכת

שו"ת חכם צבי

הגאון מוהר"ר צבי אשכנזי זצ"ל

אב"ד ור"מ אמשטרדם בצדקה ק"ק אשכנזים

מאסף חכם צבי דבולבאה מתכון דרך מישרים

ירושלים תש"ג

הלל דרשם חודש, וכיון שהוא ז"ל סבור כהרמב"ם דאין מברכין על הלל דרשם חודש, אמאי פסק הכא דמברכין על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת[א].

ואפשר דסמך נמי אמ"ש הכל בו [הביאו הב"י שם ד"ה ומ"ש שמיחין] דהכא הוא קידוש שמו יתברך לברכו במקהלות, אף שהוא דומה כיון שאין ראיה לדבר האיך מברכין. ולא עוד אלא שהרב ב"י [סי' רפ"ט ד"ה ונוהגין] סבור בקידושא דבי כנישתא שהיא תקנה שהוזכרה בתלמוד, דטוב שלא לברך ולקדש כיון דאין לנו אורחים ואין קידוש אלא במקום סעודה, כל שכן בהדלקת נר חנוכה בבית הכנסת שלא הוזכרה בתלמוד. ואף דאיכא למימר דהתם אזדא ליה טעמא דאורחים, והכא אדרבא נתחדש לנו לורך הפרסום כיון שאין אנו מדליקין מבחוץ כבזמן התלמוד[ב], מ"מ קשה לחדש מדעתינו דבר בלתי ראיה. ולא עוד אלא דלסברת הכל בו קשה למה גם בימי התלמוד לא תקנו לנו רבותינו נוחי נפש לברך שמו במקהלות אף שהיה להם פרסום בהדלקתם מבחוץ, ואריך לגרף הטעמים של הריב"ש והכל בו. ואפשר שהרב ב"י ז"ל סמך לו על פשיטות דברי הפוסקים שהביא הטור ז"ל שמשמע שהיה מנהג פשוט לברך בימיהם, ובאמת איכה ראיה כי כל הפוסקים ההם ז"ל הם אשכנזים וגרפתים דס"ל דמברכין על המנהג כבהלל דרשם חודש וכדברי ר"ת ז"ל, אבל להרמב"ם אין לברך והא ראיה שלא הביא הרמב"ם ז"ל מנהג זה.

צבי אשכנזי ס"ט

שאלה פט

הנשים הנוהגות שלא לעשות מלאכה בחנוכה

בהלכות חנוכה סי' תע"ר בענין מנהג הנשים שלא לעשות מלאכה יש מחלוקת בין הטור והב"י [ד"ה ומ"ש וגם אם], ולע"ד עיקר כדברי הרב ב"י דבנוהגות שלא לעשות כל היום מוחין בידן כי הבטלה עבירה היא[א], ולא עדיף חנוכה מהביא דירושלמי הביאוהו התוס' ריש פרק מקוש שנהגו [פסחים נ' ע"ב ד"ה העושה] הני נשי דנהגי דלא למיעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא, והדמיון שדימהו הט"ז [ס"ק ג'] לר"ת אינו עולה יפה, דשאני רשם חודש דאיקרי מועד ויש בו קרבן מוסף[ב].

צבי אשכנזי ס"ט

שאלה צ

קושיא בנוסח ברכת להדליק

בענין ברכת להדליק כתב הרא"ש פ"ק דפסחים [סי' י"] בשם ר"ת דמברכין להדליק משום שהיא נמשכת בזמן שצריכה שתדליק משקיעת החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וקשה למאי דבעי למימר בגמ' [שבת כ"א ע"ב] לחד שיטוא דאי לא אדליק מדליק, ולא ס"ל האי נמי לשיעורא, מאי דעתיה בנוסח הברכה דלהדליק, ואפשר לומר דלרבינו תם פירוש אי נמי לשיעורא הוא דלאחר זמן זה מומר לכבותה או להשתמש לאורה ודוק.

צבי אשכנזי ס"ט

שאלה צא

ישוב על קושית הב"י בחצר שיש לה ב' פתחים

עוד שם [טור סי' תרע"א] חצר שיש לה ב' פתחים. הקשה הרב ב"י [ד"ה חצר] מאי שנא מבית הכנסת שיש לה ב' פתחים [ברכות ח' ע"ב], ולע"ד להקשות עוד בגמ' [שבת כ"ג ע"א] דקאמר ומנא תימרא דחיישינן לחשדא, מאי שנא דפריך הכא טפי מבכולי תלמודא דחיישינן לחשדא ברים ברכות [ג' ע"א], ובפסחים דף פ"ב [ע"א] דאם המעמד

היכי דבמנורה מצוה שתהא דולקת מערב עד בוקר, ה"ה בנר חנוכה, מצוה מיהא איכא, והוי מידי דחזי לה בוודאי. כך נלע"ד. וע"כ צריכין אנו לדברי אותו זקן מהרי"א ז"ל, וכבר כתבנו בביאור דעתו ז"ל, ודעת שאר מפרשים ז"ל, בענין זה באורך בס"ד בכתבי הנ"ל.

הפך בזכות המור (וש"ע) שנראה מדבריהם שמבדך על נ"ח כל הלילה ועיון עמוק בדבר

שם. ומ"מ עדיין זמנה כל הלילה ודלא כהרמב"ם שכתב עבר זה הזמן ולא הדליק אינו מדליק. וכתב בב"י [ד"ה מצותה] ולא היה לו לרבינו לכתוב ודלא כהרמב"ם מאחר שאף לדברי האומר מדליק אינו מדליק אלא מספק. ע"כ. ונראה כיון דאינו אלא מספק, אין לברך עליו. וכן מצאתי אחר כותבי לבעל מג"א ז"ל [ס"ק ו], שכן נראה מהרב"י ז"ל, אלא דהדר ביה בש"ע, מדסתם סתומי, משמע אפילו בברכה. ונחזי אנן מ"ט הדר ביה, ומעיקרא מאי קסבר, ולא ידענא מאי ניחותא דהרב"י, שדחה טענת הטור על הרמב"ם בלי שום טעם, דהא ודאי שפיר קאמר הטור דאמאי כתב אינו מדליק, ומה בכך, ידליק בלא ברכה מספק, והרמב"ם ז"ל לא בא לסתום, אלא לפרש, אם היה דעתו בברכה לא ידליק, כהדיא הוה אמר הכי, לכן בודאי יש מקום להשגת הטור, כי למה לא יצא ידי חובת הספק במה דאפשר.

ד אך גם על הטור קשה, דמדסתם וקאמר זמנה כל הלילה, משמע ודאי בברכה, דבזמנה לא הפסיד ברכה ודוק. ואמאי, כיון דאינו מוכרע בגמרא, ומחמת ספק בעלמא עבדינן לחומרא, למה יברך, כיון דברכות אינן מעכבות, וקיי"ל ספק דדבריהם לא בעי ברוכי (אף דבי"ד סימן כ"ח פקפקתי בזה, דדילמא כרבא ס"ל, דפליג אדאביי, דס"ל הא דאין מברכין על הדמאי, משום ספק דדבריהם הוא, ורבא ס"ל טעמא, משום דרוב עמי הארץ מעשרין וחשיב כודאי מעושר, לפיכך אינו טעון ברכה, אבל בשאר ספיקות דרבנן, י"ל דמברכין עליהן, אליבא דרבא דהלכתא כוותיה לגבי אביי, לבר מיע"ל קג"ם, מ"מ אינה טענה כל כך, דאיכא למימר, רבא נמי אית ליה דאביי, ומודה בספק דבריהם דלא בעי ברוכי. ואם תימצי לומר קאמר, ואשמעינן שינויא אחרינא, דאפילו תימא בעי ברוכי, איכא למימר דמאי שאני, דאפילו ספיקא לא הוי וחומרא בעלמא אחמירו ביה לענין מעשרות, ולענין ברכה אזלו נמי לחומרא, וחשו לברכה לבטלה. ולא דמי לשאר ספק גמור דדבריהם, דאיכא למימר דבעי ברוכי, דילמא עשאוהו כודאי. ולא משום דקושטא הכי ס"ל, דלעולם אפי' לרבא אספק דבריהם דעלמא נמי לא מברכינן. אבל גם מלבד זה אין אנו צריכין כאן למו"מ זה, דאי נמי רבא לא ס"ל דאביי, לא מצריך לברוכי אלא בדבר שעיקרו מן התורה וספקו גאסר מדבריהם, וקרי ליה ספק דדבריהם לפי שאין שום ספק אסור דבר תורה אלא מדברי חכמים הוא שאסרו כל ספק איסור של תורה.

פלפול עצום ועיון עמוק בדין חיוב ברכה על ספק מצוה של תורה ושל דבריהם

ובהכי איכא למימר דפליג רבא וס"ל דמברכינן, כמו בכוי ודכוותיה היכא דליכא רובא דאלים, ומרע ליה לספיקא, חשבינן ליה כשל תורה לענין ברכה. אבל במידי דרבנן לגמרי, דבכל דוכתא אזלינן בספיקייהו לקולא, מי איכא למימר דפליג, דבספיקא כה"ג כמו נ"ח שאין עיקרו אלא מדבריהם, ליכא למ"ד, לברך על ספיקו, זה ברור. ואי להרא"ש ז"ל אפי' בספק של תורה לא בעי ברוכי, ולהר"י נמי, ע"כ מודה רבא בהא, דספק בשל דבריהם, דלא בעי ברוכי, וס"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ודוק).

ד הנ"ל ליישב קצת דעת הטור דמצוה זו דנ"ח שאני ודאי דברכתה מעכבת, לפי שכל עיקרה לפרסומי ניסא, וכי מדליק בלא ברכה לא מידי עביד, דהרואה סבר לצרכו הוא דמדליק, ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד (דוגמא לדבר ממ"ש בס"ד לעיל סימן קכ"ח, והך עדיפא, והוא הדבר ג"כ שמברכין העולים לקה"ת, ואע"פ שכבר ברכו ויצאו י"ח בה"ת לעצמן, ולא דמיא לקריאת מגילה, דבספיקא לא מברך, משום דבלא ברכה נמי מיפרסם ניסא ע"י קריאתה וק"ל). והיינו טעמא דמברכינן עלה בבית הכנסת אע"פ שאין החיוב מדין התלמוד, והיה די להדליק בבה"כ בלא ברכה, דהא נמי לספיקא דמיא (עם כל מה שהרבו המחברים לתת טעם להדלקה דבבה"כ, כמ"ש בב"י משם הריב"ש והכלבו, מידי ספיקא דדינא לא נפקא) ואעפ"כ לא חששו לברכה שאינה צריכה מספק, כי חשבוה צורך המצוה לעשותה כהוגן, שאם ידליקוהו בלא ברכה, אין בו פרסום הנס, שיהיו סבורים שהדליקו נרות לצורך בה"כ, וכיון שראו שהלכה רופפת, אמרו שלא לזוז ממנהגן של ישראל, שתורה היא בכל כיוצא בזה, ומינה ניגמר אגן דה"ה המדליק בביתו מחמת ספק ג"כ לא הפסיד הברכה. כך נ"ל בדעת הטור, ושהב"י מודה לו בזה שאם אנו מצריכין להדליק מספק, לא סגי דלא מברך ולכן קבע כן להלכה בסתם. וגם מעיקרא אית ליה הך סברא, על כן לא השיג על הטור שנראה מדעתו בפשיטות שמדליק בברכה ולא תפסו על ככה, דאיהו ז"ל נמי פשיטא ליה דאין מקום להדליק בלא ברכה, ולא השיב בעד הרמב"ם במ"ש כיון שאינו אלא משום ספק לא הו"ל להטור לכתוב עליו מה שכתב, כאילו נתכוין לומר שדעת הרמב"ם לפטרו רק מן הברכה, מפני שהוא ספק. אלא הכי קאמר מאחר דאפילו המצריכים להדליק, לא יכלו להכריח כן מהתלמוד בודאי גמור אלא משום דספוקי מספקא להו פירוש הגמרא, א"כ אין זו טענה על הרמב"ם לכתוב דלא כהרמב"ם, מאחר שאין ראיה מכרעת הפך סברתו. ודילמא אע"ג דלהרא"ש מספקא ליה מילתא, להרמב"ם מיפשט פשיטא ליה, דקים ליה בפירוש הגמרא דאי לא אדליק מדליק, טפי לא צריך כלל (דהכי נמי שפיר משתמע). ולפ"ז אינו נכנס בגדר ספק כלל דבריה ליה מילתא דתלמודא פטריה מכאן ואילך, ודוק.

[שסג.] ע"ד בב"י [ד"ה ומ"ש ואם]. ודיחויא הוא. ר"ל כיון דאדחי אדחי.

שם. **והחמירו שידליק מה שחסר.** ר"ל מה שחסר באותו לילה, משמע אע"פ שעבר זמן חצי שעה.

האאון מוהר"ר יצחק נסים אב"ד ירושלים
מכון ירושלים
לזכות הרב אברהם יצחק קומאך שליט"א
ראש המאורות הרב יצחק יוסף שפטר שליט"א

(14)

הזה מלשון הרמב"ם פ"ל • אמנם אחין שבלות מהדרין הללו שבל אחד מבני הבית ידליק בפני עצמו כמו שעולה על דעת הרמ"א • אלא שבלות מהדרין הראשונים הוא שעיקר מלות נ"ח גר אחד לכל אנשי ביתו בפירש"י • ואילו מהדרין שבני הואיל ועיקר נ"ח הוא משום פירסומי ניסא לפרסם הנס • ואינו דומה לפלסום שעושה אדם על אנשים מועטים • לפירסום שעושין בקיבוץ המון רב הרבה אנשים ביחד ומצו"ם שברחים שלאים שים לו בני בית מרובים אין הפירסום נחשב למומה מגל אחד • ואינו ניכר הפירסום עד שיגדיל עשק הפירסום לפי מספר הקיבוץ של בני ביתו כן צריך להגדיל את פירסום הנס • ועיקר הפירסום החיוב מוטל על בעה"ב • ולפיכך אף שעיקר המלוה די שכל בעה"ב ידליק רק גר אחד ראוי לעשות הפירסום לפי ערך מספר אנשי ביתו ואם רב הרבה גלות ואם מעט די בגרות מועטים • אך אינו בענין שכל אח"ל מאנשי בית ידליק בעצמו • אלא כנ"ל שעיקר

החיוב הוא רק בעה"ב בעצמו שירבה אז ומעט :

ובן מפורש בתר הטיב ברמב"ם וז"ל מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק גר א' בין שיהיו אנשי הבית מרובין בין אלא היה בו אלא אדם א' והמהדר את המלות מדליק גרות כמנין אנשי בית גר לכל אח"א בין אנשים בין נשים והמהדר יותר על זה ועושה מלוה מן המובחר מדליק גר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה. גר א' כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה גלות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שמגיע בליל שמיני מדליק שמונים גרות עכ"ל :

נראה בעליל שמפרש עסק הידור הראשון שכל ענין אנשי הבית מדליק גר א' הכל על בעה"ב עצמו • ומכש"כ מדליק גרות כמנין אנשי הבית • ואלא נקט מדליקין אלא מדליק ואמר כמנין משמע דבעה"ב הוא מחוייב להדליק כמנין אנשי ביתו • ואילו היה כונות הרמב"ם להטיל חיובא בהדלקה על כל אנשי הבית • היה לו לומר מדליקין כל אנשי הבית • אבל השתא דנקט מדליק כמנין אנשי הבית מוכח דקאי ואיירי בבעה"ב לבדו • שצריך להרבות בהדלקתו את הגרות כמנין ומספר אנשי ביתו • וכן מסייע שם הרמב"ם וקאמר כילד כו' בלילה הראשון מדליק עשרה גרות כו' עד שבליל שמיני מדליק • נקט הכל בלשון יחיד מדליק ולא נקט מדליקין וגם לשון מיניה נקט כמנין אנשי ביתו גר לכל אח"א ולא נקט גר כל אח"א אבל קאמר לכל אח"א קאי על הבעה"ב שצריך להעלות גרות לפי מנין אנשי בית שיש לו גר לכל אח"א כלומר לפי חשבון אנשים ממויב להרבות גרות עד שיסיק מנין הגרות לכל אח"א ואמר ג"כ בין אנשים ובין נשים שאפילו בני ביתו נשים הרבה מחוייב להעלות אפילו לפי מכסת נפשות של נשים ריבוי הגרות • כי לפרסום אנשים אבל יש הפרש בין קיבוץ מועט לקיבוץ רב לין ג"מ אם המה זכרים או נקבות • וכל שהקיבוץ מרובה מההכרח להגדיל עסק הפירסום מה שאדם רואה לעשות איזה דבר שיהיה ניכר ומפורסם לכלל הקיבוץ הגמלא • דוגמת למאי דאמרינן (ברכות מט ע"א) לפי ריב הקהל המה מברכין ע"ש :

ומעתה לא קשה • מה דהקרנו על סברות התוס' דלפי שיטתם שכל אנשי בתים שבאלר הולכים על פתח אחר א"כ ליכא הכירא • זאת ודאי הדלקה עושה מלוה ועיקר הכירא צריכה שיהיה בשעת הדלקה • א"כ בשעה שיבוא אחד מבתים שבאלר וידליק הגרות ויוסיף בכל לילה ולילה יש הכירא בשעת הדלקה מספר הגרות כמספר הימים • וכן כשיבוא אח"כ בעה"ב שני וידליק נ"כ גרות כמספר לילות יש היכר טוב בשעת הדלקה • ועוד בפשיטות לא אחוקה היא לעשות ענין שמידע רמ"א שם שידליק כל בית ובית גרות אלו במקום מיוחד זה למעלה מזה בפתח האחר א"כ יהיה הכירא נראה וניכר :

אבל על זה דייקו התוס' שפיר לפי מה דגימא דמהדרין פנים ישנו גם הידורא קמייתא • וכבר ביארנו שה דור קמא הוא שבעה"ב בעצמו יעלה להדליק גרות נפי מנין אנשי בני ביתו • שפיר מקשו דלפ"ז א"א לעשות הכירא על הידור השני מן מספר הימים • הואיל ובעה"ב בעצמו הוא שבא לעשות שני הידורים כאחד להדליק גרות כמנין אנשי הבית וכמספר הימים • א"כ מגילא היכר אחד מבטל את השני • אלא ידוע וניכר מה שמוסיף על הגרות אם משום מספר הימים או שיש לו כ"כ אנשי ביתו בבית • ובגורם הוא מדליק הרבה גרות ואלא משום הימים :

ומדוייק מה דקאמר והמהדרין גר לכל אח"א ולא קאמר גר כל אח"א משמע דבעה"ב הוא המדליק לפי מנין אנשיו • וגם בתוס' ד"ה והמהדרין כו' דאיכא הכירא בשמוסיף והולך אז מחסר כו' נקט בשמוסיף והולך ולא קאמר בשמוסיפין אז מחסרין • וכן סיימו בדבריהם אבל אם עושה גר לכל אח"א אפילו יוסיף כו' נקט אבל אם עושה ולא קאמר אם עושין ועוד נקט אפילו יוסיף ולא נקט אפי' יוסיפו • מוכח הכל בשאר ביאורנו וכמו שמבואר ענין מהדרין קמאי ברמב"ם שבעה"ב בעצמו עליו מוטל עסק הדלקות גרות לפי מספר אנשי בית שיש לו רב אז מעט :

ובזה ניחא ומדוייק מאוד לכון מש"כ התוס' לקמן בד"ה מלוה להוכיח דע"כ הנחת כ"ח הוא על פתח האחר ממה דאמרינן לקמן (ד' כג ע"ב) גר שיש לה שני פיות עולה לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם נפרש שמנהיגים על פתח בתיהם היה לזה מימין ולזה משמאל אבל אם מניחים על פתח אחר אחי שפיר עכ"ל. ובאמת רש"י שם נאחר מזה ומפרש לשני בני אדם לאנשים הרבים גר לכל אח"א ובהרש"א הבית פירש"י זה ודאי טובא איך עושה תוס' הוכחה מפה דכתב

מדליקין הימנה • דאי בפירש"י היה לו לומר עולה לשני נרות וזה ברור בכוונתם בני ספק • אמנם שיטות רש"י מ"מ ניחא יותר דרש"י דייק לפרש כפילוגו דאי הוה נקט וקאמר גר שיש לה ב' פיות מדליקין ממנה ב' בני אדם אז ע"כ היינו מוכרחין לפרש בתוס' • דקאי על ב' בתים • אבל השתא דדייק וקאמר עולה לב' בני אדם • א"כ מוכח דלא אירי בהדלקה ב' בני אדם אלא בהדלקה הוא רק אחד הוא המדליק • רק אלו מהדרין קמייתא עושין ההידור שבעה"ב מרבה גרות לפי מנין ומספר אנשי ביתו • אלכן זה גר שיש לה ב' פיות עולה לו בחשבון עבור ב' בני אדם שיש לו • וה"ה הוה אלי למינקט זה הענין על מהדרין שייש שעולה עבור ב' לילות רק דאירי ממהדרין ראשונים • וזה יותר רבותא דאפי' נגד ב' בני אדם נחשב ועולה בחשבון ופסיטא עבור חשבון היכר לילות • וכבר הקדמנו שהלילות הוה רק משום היכר • אבל מהדרין ראשונים עושין לפי רוב בני אדם • משום פירסום הנס הנלרך לפי ערך מספר אנשי ביתו • וא"כ דייקו של רש"י יותר ניחא דדייק מדלא קאמר מדליקין ממנו ב' בני אדם • ואז היה הוכחה ברורה כפי' תוס' מדקאמר עולה משמע דעולה לחשבון כוונתו :

ד'עב"פ מבואר ענין שיטות מהדרין קמאי כפי המבואר ברמב"ם וכפי שהוכחתי מסתייעות דברי התוס' דמעולם לא עלה על דעתם שכל אחד ואחד מבני הבית ידליק בפני עצמו • אלא עיקר דעתם הוא לעשות הידור שבעה"ב ירבה בהדלקות גרות כפי מנין ומספר אנשי בית שנמצא בתוך ביתו • וגם זאת שאין אנשים והן נשים עולה לחשבון מספר זה :

לכן דעת הרמ"א שכתב וי"א דב"א מבני הבית ידליק וכן נהגו אחרי דעת רמ"א שכל מי שיש לו בנו אז חתנו לוקחי בתיהו שבא באנשים למנין שנים ערך ט"ו שנה מדליק בפני עצמו ומבארך ג"כ • ולא ידעתי אחה מלא רמ"א מקור לדין זה שכל א' ידליק בפני עצמו • ועוד לפי מה שעלה על דעת רמ"א לפרש שכך הוא דעת רמב"ם למה לא הגיג שגם נשים מבני ביתו של אדם ידליקו ומדוע בנו ידליק ולא כלתו ומדוע ידליק חתנו ולא בתו • ע"כ לא יכולתי לסיין דעת רמ"א בזה • ודעת ב"י בשו"ע בחנות כפי דעת התוס' וכפי מנהג שמסיק ברמב"ם שלא ע"פ עיקר הלכה היינו שאפילו רבים בני ביתו מ"מ אינו מדליק רק בלילה ראשונה אחת ומוסיף והולך עד שמיני אבל הרמ"א אין לו מקום לא לדעת תוס' ולא על פי הרמב"ם • ולפי האמור יש לחוש לברכה לבטלה מה שכל א' מבני בית מברך בפני עצמו :

הדרשנים הקרו על קביעות מלות חנוכה שעשו עיקר זכר והיכר על הנס מה שהיה באותן שמונה על פך השמן אלא היה בו להדליק רק על לילה אחת והשפיע על ה' לילות ונקשה מפני מה יקרה בעיניהם עסק נס זה לקבוע עליו זכר לדורות ונמה לא קבעו זכר ימי משתה ושמחה על עסק עיקר אם שעשה להם הקב"ה בזמן ההוא להגיל אותם מעבדות לחרות ושעבוד שעבדום אלהות אנשיהם כנאמר בנוסח התפילה בברכות על הניסים ואחה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם ריבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם • ולענין ישראל עשית תשועה גדולה ואח"כ באו בניך והדליקו גרות כו' • והלא בכל עת וזמן שנעשה נס והצלה לאבותינו ליומו הפי"ח לעשות זמן מועד ושמחה ימי משתה כמו פסח זכר ליציאת מצרים • ובימי חנוכה לא נעשה מועד ושמחה זכרון לעיקר הצלה וישועה רק על עסק נס השמן קבעו בהכה זכרון לדורות • ולא מצאתי מרגוע בכל ספרי הדרשנים להשקיט מבוכה זו ובספר בינה לעתים מאריך בזה • אבל אין פותר לפני • ואמרתי לבאר הדבר שראוי לומר שזהו ענין יקר היה באותו שעה משום שעשק ישועה והצלה שנעשה להם אז • לא הוקבע להם באותה שעה להצלה וישועה חלוטה כי הלא ידוע בכל ענין מלחמה יחליפו כח זה לעומת זה פעמים מחנבר א' ולא לפי שעה אבל עדיין אין הישוע חלוטה וקבוע שבקרוב יתגבר שכנגדו עליו ויחלישו ובני אפרים מעקי רומי קשת שנאמר לפי שעה לאחת קידם זמנן ולא עלתה בידם ובנפילים נאמר ויעפילו לעלות ויאמרו הננו ועלינו • ויאמר משה אל תעלו כי אין ה' בקרבכם ולא תנגפו לפני אויביכם הרי מפורש בפשוט מקראות כאשר יש ה' בקרבנו מתקיים בנו מקרא שכתוב ה' ילחם לכם ואתם תחרישון • ונאמר הלא על כי אין אלוה בקרבי מצאוני כל הרעות :

והנה ביל"מ נעשה ע"פ נביא אבי הנביאים הוא מרע"ה אשר אמר להם ע"פ ה' שהשכינה שורה בהוכם כמו שנאמר על מעשה משכן שהיא משכן השכינה ושכנתי בתוכם כתיב • וכן בכל עת וזמן ישועה והצלה שנעשה לנו היה ע"פ נביא ומו"ר ונאמר לדוד לאשר תשמע קול בכאים אז חצא ואז הצלה שזה היה סימן לבשורות שכינת ה' אשר יוצא ללחום עבור כלל ישראל • וגם תשועה שהיה בימי המן היה ג"כ עדיין מרדכי שהיה מקו"ך נביאים שהיו הנביאים • והיו הנביאים מודיעים להם שעשק תשועה והצלה היא הצלה נלחמת ונלוטים והיו בטוחים לשמוח בישועת ה' :

אבל משמתו חגי זכריה ומלאכי פסקה נבואה מישראל ולא נאמר עוד נביא בישראל וכמו שאמר רז"ל ממשה דברים אשרו בבית שני • לכן בתשועה שנעשה להם בזמן המונאים לא היו יודעים אם התשועה היא נלחית או דרך מקרה אשר אפשר בזמן לא בכיר יגבור יד אויב לחזק א"ע עליהם • רק כבר הקדמנו אם יש ה' עמהם ממילא הישועה נלחית ואם ה"ו אין שכינה שורה בקרבם הלא על כי אין אלוה בקרבי כו' וכמו שאמר משה לא תעלו ולא תלחמו כי אין

יא אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו וכו'. שם מפורש אלכסנדרי מייב נר חנוכה ל"ל זירא מריש כי הוה כי כר הוה מסתחפינא בפריטי בהדי אוספיה בתר דנפיבנא אמינא השתא ודאי לא לריכנא דקא מדלקי עלאי בריטאי: ואם היתה וכו'. בהלכות אי פתח בבא לנפשיה מיחייב לאדליקי מאוס מעלה ופי' רבינו אפילו מדליקין עליו בתוך ביתו ועיקר דודאי בסה"ג כיון דפתח בבא לנפשיה אי לא אדליק בהאי פתחא לא אדליק בהאי פתחא אמי לא אדליק ע"כ בגמרא שם:

יב מצות חנוכה וכו'. שם (דף כ"ג:) אמר רב הונא הרגיל נר חנוכה היין לו בנים מ"מ: ומ"ש רבינו אפילו אין לו מה יאכל וכו'. נראה לאמרו מהה שנתבאר פ' ז' מהלכות תמיד ומצה שאפילו עני שבישראל לא יפחות מד' כוסות והטעם משום פרסומי ניסא וכ"ש בנ"ח דעדיף מקדוש היום כמו שיתבאר בסמוך:

יא אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו. אין לו בית להדליק עליו בו צריך להדליק במקום שנתארח בו. [ז]ומשתתף עמהן בשמן. ואם היה לו בית בפני עצמו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין: **ליב** [ח]מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק: **יג** [ט]הרי שאין לו אלא פרוטה אחת ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס: **יד** היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום:

יג הרי שאין לו וכו'. שם ר"מ וקדוש היום ר"מ עדיף מטוס פרסומי ניסא. וכתוב בה"ג שם רולה להדליק ר"מ ונר שבת ממתלה מדליק של חנוכה ואמ"כ של שבת אמאס הדליק של שבת אמלה בבר קבל שבת אלו ונאמר להדליק של חנוכה. וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואמרו שאין הדלקת הנר קבלה האומרת והניחו לאותה לזה ולדרכה מדליק של שבת אמלה לחדיר ומדיף עופי מטוס דהוא נר ביתו. ולא אלאמי בדברי רבינו קבלה מוסכמת בע"ש ואף לא מוסכמת ממ"ש פ"א מהלכות יום"כ. ומ"ש רבינו הואיל ובמיהם מד"ש הטוה שהקידוש אע"פ שהוא מן המוה אמאסר בלא יין כמבואר בפרק כ"ע מהל' שבת וכן נמנו טעם זה קלת מפרשים ז"ל:

יד היה לפניו וכו'. שם מבואר כ"מ ונר ביתו נר ביתו עדיף מטוס אלוס ביתו: גדול השלום וכו'. בספרי. ושם אמרו גדול השלום שמומתיהן של כל הברכות שלוס שנאמר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום:

תם ונשלם תהלה לאל עולם:

א עור סי' תרע"מ סמ"ג שם: ב עור סי' תרפ"ט: ג עור סי' תרע"מ:

נגמר ספר שלישי והוא ספר זמנים הלכותיו עשר ופרקיו שבעה ותשעים.

הלכות שבת שלשים פרקים: הלכות עירובין שמנה פרקים: הלכות שביתת עשור שלשה פרקים: הלכות שביתת יום טוב שמנה פרקים: הלכות חמץ ומצה שמנה פרקים: הלכות שופר וסוכה ולולב שמנה פרקים: הלכות שקלים ארבעה פרקים: הלכות קדוש החדש תשעה עשר פרקים: הלכות תעניות חמשה פרקים: הלכות מגילה וחנוכה ארבעה פרקים:

וכאן נשלם החלק הראשון המסיים בשלום. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם:

לחם משנה

שאמר דאמוראי אין סוקלין כנגדו, ופירוש דיבר זהב בכאן לא הוי טעמא אלא מטוס סוין ולא שייך דין זה אלא במעשר שני אבל מ"מ ואפילו להלל עליהם וכו' ודאי דדין זה בכל פירות אינה דאין בזר טעמא דגזירה כדפרישית. ונראה לפי פירוש זה שודאי אלא של מעשר שני יכול לסקול כנגדו אלא של מעשר אחר מפני דלא שייך כאן טעמא דהוא אסר דפירות שייך האי טעמא שדרכן לאסר לאסר וא"כ לפי זה ודאי לא גרים בגרייתא אלא של מעשר שני אין סוקלין כנגדו דיבר זהב אלא מעשר שני אין סוקלין כנגדו דר"ל הפירות של מעשר שני וכו'.

וכן מלאתי הגירסא נגמ' דכתיבא יד:

יא ואם היה לו בית בפני עצמו וכו' צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין וכו'. כתב הה"מ ז"ל ופירש רבינו אפילו מדליקין וכו'. נראה שכתב כן מפני שיש לפרש פירוש אחר בהלכות דהכי קאמר אי פתח בבא לא מהני ליה בשיתוף דפריטי אלא שעל כל פנים צריך להדליק מטוס חבלא והיינו דוקא לאי שאין מדליקין בתוך ביתו, לזה אמר שרבינו ז"ל מפרש דאפילו מדליקין עליו וכו' דבין דטעמא מטוס שלא יחשדוהו שאינו מדליק מה לי מדליקין עליו מה לי אין מדליקין:

יב מצות נר חנוכה וכו'. כתב ה"ה וכ"ש נר חנוכה דעדיף מקדוש היום. וקשה דאמאי ניחא כדאמרינן בגמרא אמא"כ בקדוש היום אבל ד' כוסות דאיכא בהו פרסומי ניסא בדאמר ה"ה ז"ל ודאי דהוי כמו חנוכה וא"כ לא היה לו לה"ה לאמרו אבל שכן אלא מהוא הדין ול"ע:

הגהות מיימוניות

אלא שתים בשתי רוחות, ע"כ: **יא** [ז] אמר ר' זירא מריש הוינא משתתיפנא בפרטי, ע"כ: בשאלמות דבר אמאי פרשת וישלח נר חנוכה שבבה בליל ראשון מוסיף עליו שמן ומדליק בליל ב' ליל ב' מוסיף עליו בליל ג' ומדליק וכן עד ליל ח' ליל ח' עושין לה מדורה קטנה בפני עצמה ושורפה. זכן כתב רבינו שמחה והביא ראיה לדבריו דלא דמי לשידי מצות הנורקין בין שהוקצה לשריפה וכן דתוס' הביאו דבר זה בלשון ברייתא אחא דפרק כירה מותר השמן שבור ושבקערה אסור ור"ש מתיר ובתבו דתוס' ח"ל תיפה מאי שנא מדא דתניא בבר חנוכה בבה בליל א' מוסיף עליו ליל שני וכו' עד כבה ליל ח' עושין לה מדורה בפני עצמה מפני שהוקצה למצותו. י"ל סעלה עשו בבר חנוכה משום פרסומי ניסא דמסתמא המדליק כשדליק רצונו שידליק עד התמצית אבל בבי שבת רצונו ששאר קנת אחר שבת, ע"כ:

נגמר ספר זמנים בס"ד:

מפתח לספר הרמב"ם ולפרקיו

ספר שלישי והוא ספר זמנים

הלכות שבת

פרק א יבאר לשבות ממלאכה ביום השביעי. דבר שאינו מתכוין כו והמקלקלין פטורין. מלאכה שאינה צריכה לגופה. ודין מלאכה שעשאוה שינים:

פ"ב יבאר שדוחין את השבת מפני הסכנה. היולדת אם היא בסכנה נפשות. ואם מפקחין פיקוח נפש בשבת. המהלך במדבר ולא ידע ממי יום שבת. עכו"ם שלרו על עיירות ישראל. ודין ספינה המיטרפת בים. ואם מחריבין על הדבר בשבת:

פ"ג שמותר להתחיל מלאכה בערב שבת. והטמנת חמין בע"ש גזרה שמא יחמה בגחלים. אם עושה מדורה מבעוד יום. כשנתנו אם נחתוך עם משהה מה דינו:

פ"ד יבאר דין המוסיף הבל:

פ"ה יבאר הדלקת נר בשבת חובה. והטמנים והחמנים. שצריך להדליק בדרך היולא. ופירוש בין הטמנות. אם קורין לאור הנר וכו'. דין מקיפה בע"ש:

יבאר

פ"ו יבאר שאסורה לעברי שבות. הלו לנכרי לעמוד שמר. השוכר נכרי המעמתף עם הנכרי בחלפה. ודין הנותן היום. ודין

פ"ז יבאר שהאבות מלאכות הם מ לאכות. שיעורי מוקצה חוזרא וקולר

פ"ח יבאר דין חובל והולב. הסומט אוכל ממון ספולה או אינכה. ה גיבוי

פ"ט יבאר האופה בכירונות והנותן נ נתן אם הפלים. ודין המולם בקף והמפעין והלוטש ו

פ"י יבאר הקושר קשר של קיימא. ו הכונה על בני כלים ומכנים יד ה מפיס מורקא בשבת. והמנ

פי"א יבאר השוחט אם הנוטל נשמה קיקס של עץ לאוכן בו עיניו. ודי וכל דיני מוחב או ה

פי"ב יבאר דין המבעיר כל שהוו ודין המולח מרשות לרשות או ד"ל ו

פי"ג יבאר שידו של אדם חשובה ב גבי מכילו בשבות מהלך. הזורק

פי"ד יבאר איהו רח"ד וד' רשויות בכלו. כל המולח או אוכל מד' ו בור ע' בר"ה או

פט"ו יבאר דין עומד אדם ברה"י אלפני מלון בחייר רשות הרבים. ברשות הרבים ומלון על גבה. אמת המים הים. אלר פמוסה מר"ח אם סופכין לאוסה לר"ה. מת שסקבית

פט"ו יבאר דין מקום שלא הוקף ל סלה ובית סלחים. כל מחילה שאי מרוסה על העומד. נוסה הלמיים ואוסה הפ אלה

פי"ז יבאר דין מבוי סתום ומבוי עקי הטעון כנגד. קורה היולאת מבית ומנה המיזו לוחם. מבוי שנעלה קורתו אי בכל

פי"ח יבאר שיעור הדבר שיוציא ש אדם מי שאינו כפוף על המעוה:

פי"ט יבאר שבלי מלחמה אין יוצאין אם יוצאה בהכשיטין בשבת. כל ב יוצאין בקמיעין של מומחה. המתעטף בטלי בגיל שבת בגילים. המולח מפילין בשבת בר בתפילין

פ"כ יבאר שאסור להוציא משא ע והשכיר ולמטר בהמה גפה לעבר נכרי. אסור להניג בהמה אפילו בקול. כל אדם מצוה על שביתת עבדו. גר מומ

פכ"א יבאר דברים האסורים משום שנאמרו בשבת. והדם מחוכר אם בהמה בשבת. אם פורקים מטוי מעל גבי בהמ את הגלו. פירות שנו מהן משקין. אסור אסור לעשותה בשבת. נמי

פכ"ב יבאר דין רדיית הפת. ודין מ לחם מיס נוטן לתוך חם. אם אם כנגדו. ודין אם מקפלין בגדים בשבת

פכ"ג יבאר שאין נוקבין נקב בחבית מספקין ואם מרקדין. אם שטוין כלים. אין דנין בשבת. ואם אסור לחשב מש ואם אסור לשחק בגזוסים בשבת.

פכ"ד יבאר פירוש ממצוא חפצך ו נשאלין על הדברים של שבת בב דברים. היתר שב

פכ"ה יבאר דין כלי שמלאכתו לא שמוקצה מחמת איסור למיאוס שאסור לתלות אם אסור לטלטל. אם אסור לחמם

פכ"ו יבאר כלי האורג שמותר או אי אותה. אבנים מקורקלות של בית המוגר לאומנין. ואם

פכ"ז יבאר דין היוצא חוץ לתחום ד עכו"ם ממילות. מי שהתעיף מון ל בים הגדול. ודין מי